

İSTANBUL BAROSU
Çocuk Hakları Merkezi

Çocuklara İthafen:

Çocuk Haklarının Güncel Sorunları –
Dijital Dünyada Çocuk Hakları Yayını

İstanbul Barosu Yayınları

İstanbul Barosu Yayınları

Genel Yayın Sıra No: 293

2026/4

Birinci Basım

Eylül 2026

Yayına Hazırlayan

Av. Kardelen Ateşci, Av. Ezgi Sivrikaya

Yönetim Yeri

İstanbul Barosu Başkanlığı

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2

Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 393 07 00

www.istanbulbarosu.org.tr

info@istanbulbarosu.org.tr

Yayıncı Sertifika No: 84209

Tasarım ve Uygulama

İstanbul Barosu Görsel İletişim Tasarım Birimi

e-ISBN : 978-625-91609-1-7

İSTANBUL BAROSU ADLİ YARDIM BÜROLARI

Merkez Büro

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın sok. No:8 Kat:2-3
Beyoğlu/İst.

Tel: (0212) 393 08 29 Faks: (0212) 245 83 67

Bakırköy Şube

Osmaniye M. Şirin Sk. No:28/32 Bakırköy/İst.
Tel: (0212) 393 08 14 Faks: (0212) 570 90 14

Gaziosmanpaşa Şube

Merkez Mah. Eyüp Yolu Ecla Sok. No:7 G.Osmanpaşa/İst.
Tel: (0212) 393 08 20 Faks: (0212) 616 88 57

Kartal (Anadolu Yakası) Şube

Cevizli M. Ulubey Sk. No:4 Nursanlar 1 Plaza 2. Kat Kartal/İst.
Tel: (0216) 585 21 60 Faks: (0216) 939 20 09

Büyükçekmece Şube

Ekinoba Mah. Necip Fazıl Kısakürek Sk. No:29 D:4
B.Çekmece/İst.
Tel: (0212) 393 08 23 Faks:(0212) 863 11 02

Çağlayan Kadın Hakları Merkezi Şiddeti Önleme Bürosu

(Adli Yardıma bağlı)

Çağlayan Adalet Sarayı Çağlayan/İst.
Tel: (0212) 393 07 84 Faks:(0212) 240 04 12

Ümraniye (Anadolu Yakası) Şube

Saray Mah. Alemdağ Cad. 175/B D.4 Ümraniye/İst.
Tel:(0216) 585 21 91 Faks:(0216) 630 25 47

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Istanbul Barosu | Çocuk Hakları Merkezi

Gözüm çocuk arıyor.

İbrahim Özden KABOĞLU

HUKUKUN DEVRE DIŞI BIRAKILDIĞI KOŞULLARDA ÇOCUK HAKLARI

Prof. Dr. Adem SÖZÜER

GENEL YORUM 25 KAPSAMINDA DİJİTAL DÜNYADA HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Av.Ayşenur DEMİRKALE

ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ BAĞLAMINDA DİJİTAL OKUR-YAZARLIK

Prof. Dr. Pınar Uyan-Semerci

DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA ÇOCUKLARIN SANATA ERİŞİMİ: EKRAN MI, SAHNE Mİ?

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Kula

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA ÇOCUK MAHREMİYETİ

Prof. Dr. E. Eylem Aksoy Retornaz

MEDENİ HUKUK AÇISINDAN EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN KİŞİSEL VERİLERİNİ PAYLAŞMASI

Dr. Doğan KARA

OYUN HAKKINDAN OYUN BAĞIMLILIĞINA: DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI

Süreyyanur Kitapçıoğlu

OYUN BAĞIMLILIĞI İLE SİBER STALKİNG ARASINDAKİ İLİŞKİ

M.Buket Soygüt

DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUK HAKLARININ GÜNCEL SORUNLARI: SOSYAL MEDYA, ÇEVİRİMİÇİ İSTİSMAR, DİJİTAL OYUNLAR VE KİŞİSEL VERİLER

Mustafa Sansar

ÖNSÖZ

İstanbul Barosu | Çocuk Hakları Merkezi

Çocukların haklarının korunması, yalnızca çocukların maruz kaldıkları ihlallere karşı müdahale edilmesini değil çocukların yaşamlarını sürdürdükleri tüm alanlarda haklarının tanınmasını, korunmasını ve güçlendirilmesini gerektirir. Günümüzde bu alanların başında ise hiç kuşkusuz dijital dünya gelmektedir.

Dijital teknolojiler çocukların eğitim, bilgiye erişim, iletişim, oyun, yaratıcılık, kendini ifade etme ve toplumsal yaşama katılma olanaklarını genişletmekte iken aynı zamanda kişisel verilerin ihlali, mahremiyetin zedelenmesi, siber zorbalık, nefret söylemi, zararlı içeriklere erişim, çevrimiçi cinsel istismar ve sömürü, manipülatif tasarımlar ve çeşitli dijital şiddet biçimleri bakımından yeni riskler yaratmaktadır. Bu nedenle çocukların dijital çevrede korunması, günümüzde çocuk haklarının temel alanlarından biri haline gelmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin 25 No'lu Genel Yorumu bu alandaki temel yaklaşımı açık biçimde ortaya koymaktadır. Çocuk haklarının dijital ortamda da bütüncül biçimde korunması çocuğun üstün yararı, ayrımcılık yasağı, çocuğun gelişen kapasitesi ve görüşlerinin dikkate alınması ilkeleri doğrultusunda, çocukların hem çevrimiçi risklerden korunmasını hem de dijital ortamın sunduğu olanaklardan hak temelli biçimde yararlanabilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede çocukların sosyal medya kullanımına ilişkin son dönemde yoğunlaşan yaş sınırlaması ve erişim yasağı tartışmalarının, yalnızca “*çocuklar sosyal medyadan uzaklaştırılmalı mı?*” sorusu üzerinden yürütülmesinin yeterli olmadığı kanaatindeyiz. Çocukların karşı karşıya kaldığı çevrimiçi risklerin gerçekliği, devletlerin ve dijital platformların çocukları koruma yükümlülüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Ancak çocukların dijital dünyadan bütünüyle dışlanması, tek başına çocukların korunmasını sağlayan bir yöntem değildir.

Nitekim dijital ortam çocuklar açısından yalnızca risklerin bulunduğu bir alan değil bilgiye erişimin, eğitim hakkının, iletişimin, oyun ve

eğlencenin, kendini ifade etmenin ve katılımın gerçekleştiği bir yaşam alanıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 25'i de çocukların dijital ortamdaki haklarını birbirinden kopuk değil, bütüncül olarak ele almaktadır. Avrupa Konseyi standartları da çocukların dijital ortamda güvenli biçimde bulunabilmeleri için erişim, ifade ve bilgi özgürlüğü, katılım, mahremiyet ve kişisel verilerin korunması, eğitim, korunma ve etkili başvuru yollarının birlikte güvence altına alınmasını öngörmektedir. Dolayısıyla çocukları korumak ile çocukların dijital yaşama katılımını sağlamak birbirinin alternatifi değildir. Asıl yükümlülük, çocukların haklarını ortadan kaldırmadan onları koruyabilecek güvenli bir dijital çevrenin oluşturulmasıdır.

Bu yaklaşım, çocukların çevrimiçi güvenliğinin yalnızca çocukların kullanımını sınırlandırmakla sağlanamayacağını aynı zamanda güvenli tasarım (safety by design), mahremiyet ve kişisel verilerin korunması, yaşa uygun tasarım ve içerik, etkili yaş güvencesi mekanizmaları, dijital okuryazarlık, çocukların katılımı, platformların sorumluluğu, zararlı içerik ve çevrimiçi istismara karşı etkili mücadele ve erişilebilir başvuru mekanizmalarının birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bu nedenle çocukların dijital dünyadan dışlanması yerine; haklarına saygı gösterilen, güvenli, erişilebilir, kapsayıcı ve çocuğun üstün yararını gözetten bir dijital çevrenin oluşturulması önem taşımaktadır.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak bu anlayışla, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı vesilesiyle İstanbul Bilgi Üniversitesi iş birliğiyle gerçekleştirilen “Çocuklara İthafen: Çocuk Haklarının Güncel Sorunları - Dijital Dünyada Çocuk Hakları Paneli” ile dijital çağda çocuk haklarını farklı disiplinlerden ve farklı perspektiflerden ele almayı hedeflemiştir. 23 Nisan 2026 tarihinde İstanbul Barosu Av. Orhan Adli Apaydın Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen panelde dijital okuryazarlıktan çocukların kişisel verilerinin korunmasına, yapay zekâdan çocuk mahremiyetine, çocukların sanat ve ifade özgürlüğüne erişiminden sosyal medya ve oyun bağımlılığına, dijital ortamda işlenen suçlardan adli bilişime kadar çocuk haklarının güncel ve çok boyutlu meseleleri irdelenmiştir.

Panelin açılış konuşmalarını gerçekleştiren Prof. Dr. Adem Sözüer ve Av. Prof. Dr. İbrahim Ö. Kaboğlu'na; oturum başkanlığını üstlenen Prof. Dr. Adem Sözüer, Av. Ezgi Sivrikaya ve Av. Kardelen Ateşci'ye; bilgi ve deneyimlerini paylaşan Av. Aynesur Demirkale, Prof. Dr. Pınar Uyan Semerci, Dr. Ayşegül Kula, Selin Sarıgöl, Prof. Dr. Eylem Aksoy Retornaz, Dr. Öğr. Üyesi Doğan Kara, Dr. İsmail Dede, Dr. Süreyya Koçtuğlu, Dr. Mualla Buket Soygüt ve Mustafa Sanar'a değerli katkıları için teşekkür ederiz. Aynı zamanda bu çalışmanın gerçekleşmesine katkı sunan İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesi'ne, panelimize katılarak tartışmalarımızı zenginleştiren tüm meslektaşlarımıza, akademisyenlere, uzmanlara ve katılımcılarımıza teşekkür ederiz.

Bu yayın, söz konusu buluşmanın kalıcı bir çıktısı olarak hazırlanmıştır. Panelde gerçekleştirilen sunumların yazılı metinlere dönüştürülmesiyle ortaya çıkan bu çalışma ile dijital dünyada çocuk haklarına ilişkin tartışmaların yalnızca bir panel salonunda kalmamasını hukukçular, akademisyenler, uygulayıcılar, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve çocuklarla çalışan tüm meslek grupları bakımından başvurulabilecek bir kaynak oluşturmalarını hedeflemektedir.

Çocukların dijital dünyadaki varlığı artık geleceğe ilişkin bir tartışma değil, bugünün çocuk hakları meselesidir. Bu nedenle çocukları dijital dünyanın dışında tutmaya değil, onların haklarına saygı gösteren ve onları etkili biçimde koruyan bir dijital dünya yaratmaya ihtiyaç vardır. Çünkü çocuk hakları, hayatın yalnızca belirli alanlarında değil, çocuğun bulunduğu her yerde ve çocuğun temas ettiği her dünyada korunmalıdır.

GÖZÜM ÇOCUK ARIYOR.

İbrahim Özden KABOĞLU¹

Evet. Çünkü bizim ruhsat törenlerinde mutlaka beş on da olsa çocuk olur. Onların gülüşleri, ağlamaları umut kaynağı bizim için.

O bakımdan bugün bu etkinlik vesilesiyle öncelikle kutlu olsun diyoruz. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı. Dört saat önce Anıt'ta çelenk koyarken Milli Eğitim Bakanı'nın bir mesajı okundu ve o mesaj bellek bobinini biraz hızlı bir biçimde geçmişe doğru sarmaya yöneltti.

Bir de valilik. Vali yoktu ama hep vali muhatap alındı söylemde Sayın Valinin huzurunda dendi. Ama en sonunda da valinin Kasımpaşa Külliyesi'ndeki resepsiyonuna ya da kutlamasına davet edildik.

Ben bu vesileyle Kasımpaşa Külliyesi'ni böyle bir külliyenin varlığını ilk kez 23 Nisan 2026 saat dokuz on beşte öğrenmiş oldum.

Ama ondan önce Milli Eğitim Bakanı'nın mesajında Cumhuriyet yoktu.

Türkiye yüzyılı, Türkiye yüzyılı vizyonu vurgusu vardı. İzninizle belleğim şu anda çok güncel bir devlet olan Macaristan'a gitti.

Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku dersi veriyordum Fransa'nın Nice Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde. 2012 kışıydı, haliyle Macaristan Anayasası. Orban anayasa değişikliği o sıralarda olmuştu ve dersin sonunda bir öğrenci yanıma geldi. Ben Macaristan'dan geliyorum; Cumhuriyeti de kaldırdılar Sayın Profesör dedi. Macaristan Cumhuriyeti 2011 anayasa değişikliğiyle Macaristan oldu.

Yıllar sonra TBMM'de bütçe komisyonuna giderken birinci katta Türkiye Cumhurbaşkanlığı yazısı ile karşılaştıkça devletimizin adının neden ülke adına indirgendiği sorgulaması yaptım.

¹ İstanbul Barosu Başkanı

Oysa, Anayasa 126'ya göre Türkiye ÷lkemizin adıdır. Türkiye Cumhuriyeti veya Türkiye Devleti değışmez maddelere göre ilk üç madde çerçevesinde devletimizin adıdır.

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığı da aslında burada bulunmayanlar, zira on sekiz yaşın altında kimseyi görmüyorum ve bizi eşitleyen statüdür.

Çocuklar da doğduğı andan itibaren nüfus kütüğüne yazılmaları ile Türkiye Cumhuriyeti yurttaşdır. Bizler de Türkiye Cumhuriyeti yurttaşız. Haliyle bizleri, yetişkinleri ve çocukları eşitleyen demek ki Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığı.

Özetle; anayasamıza göre ÷lkemizin adı Türkiye'dir. Devletimizin adı Türkiye Devletidir ya da Türkiye Cumhuriyeti'dir ve yurttaşların statüsü de Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığıdır.

Bunu şu bakımdan vurguladım: Çocuk Hakları Günü'nde biraz sonra ele alacağımız konular açısından da çocuklara doğru bilgiyi aşlamak durumundayız.

Tamam, çocuk haklarından tabii ki söz ediyoruz, edeceğiz ama doğru bilgi temelinde bunu yapmamız gerekir. Şu söylenebilir insan hakkının gelişmiş olduğu bir toplumda çocuk hakları sorunu daha az ortaya çıkar.

Tıpkı insan hakları genel anlamda gelişmişse, kadın hakları sorunu daha az ortaya çıkarsa, insan hakları genel olarak ne kadar az gelişmiş ise diğer artı haklar daha çok daha bir yakıcı bir biçimde kendini gösterir.

Çünkü çocuk hakları örneğinde olduğu gibi çocuklar bizim sahip olduğumuz haklara sahiptir. Herkes genel olarak insan haklarına ama artı çocuk haklarına sahiptir.

Bu bakımdan bu çocuk hakları alanında diğer alanlarda olduğu gibi kullanacağımız bilgi çok önemli. Doğru bilgi olması, gerçek bilgi temeldir diye düşünüyorum.

Bu açıdan, bilgilenme hakkı her ne kadar hepimiz için, her konuda geçerli ise de, çocuk hakları açısından, doğru bilgiyi aktarmak, paylaşmak daha önemlidir.

Tabii burada bugünkü toplantıda, bu dijital dünyada, yeni etik ya da ahlak anlayışından, söz edeceksiniz, edeceğiz. Kuşkusuz, bu konuda tıpkı, çocuk haklarında olduğu gibi insan hakları alanında olduğu gibi eğer ebeveynler, belli bir ahlaki olgunluğa ya da etik değerlere sahip değillerse o zaman bu dijital mecra ya da dünya karşısında sahip olmamız gereken özgül etik değerleri çocuklara aşılamamız kolay olmaz.

Çünkü önce bizim etik değerleri edinmemiz gerekir. Bizim yapamayacağımızı, çocuklara aktarmak, aslında çocuklara en başta öğretmek demektir; sahtekarlığı, ikiyezlülüğü genel olarak yaptığımız gibi. Ben yapıyorum ama sen yapma. Bu, genel bir yaklaşımdır. Burada ebeveynlerin ciddi bir ahlakilik sınavı var. Etik değerler sınavı ya da işte dijital dünya örneğinde olduğu gibi moral değerlerin, değişme seyrinin, beraberinde getirdiği birtakım yeni ilkeler bakımından bunları öğrenmesi ve belki çocuklarla paylaşması söz konusu.

İstanbul Barosu suça sürüklenen çocuklar kavramı nedeniyle çok eleştirildi, Çok üzerimize gelindi ama gelin görün ki Kahramanmaraş'ta meydana gelen son katliamda suça sürüklenen çocuk nitelemesi ötesinde bu kavram bile hafif, bu niteleme bile hafif kalıyor.

Suç işlettirilen bir tür babası tarafından suç işlettirilen çocuk kavramını kullanmak zorunda kalıyoruz. Demek ki bizim, çocuk haklarını savunurken çocukların, bilimsel gelişmeler karşısında, bilişim teknolojisi karşısında onların sorumluluklarını, aslında her aşamada bizlerin, erişkinlerin, ebeveynlerin, görev, ödev ve sorumluluklarını sürekli gündemde tutmamız gerekiyor.

Ve her gün yeni bir ödev karşısında bulunmamışlığımızı, onlarla aramızda paylaşmalıyız. Sonra onlara aşılamalıyız. Bunu yapmadığımız sürece biz yapamadık ama siz yapın deme hakkına sahip olamayız.

Hayır. Birlikte yapabilirsek, yapabiliriz. İşte belki de hani cumhuriyetin ikinci yüzyılını kendilerine teslim edeceğimiz gelecek kuşaklar,

bugün kendileri için konuştuğumuz çocuklar, büyük bir olasılıkla 22'nci yüzyılın aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları olacak.

Üzgünüm ama bu salonda olanların kaçının şansı olur 22'nci yüzyılı görmesi? Çok çok az. Ama şu anda yeni doğanlar ve bu salonda bulunanlar arasındaki ortak bağ, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığı.

Şu halde, çocuklarımıza, değerleri aşılarken yurttaşlık bilincinin, kamusalılık bilincinin, eşitliğin ve özgürlüğün bunların ne denli önemli olduğunu, aynı zamanda, davranışlarımızla onlara aktarmamız gerekiyor.

Zira dijital mecralarda, yeni bir kamusalılık bilinci, yani klasik kamusalılık bilinci ve dijital mecralarda kamusalılık bilinci ayrımı yapılabilir; çünkü karşımızda bir kişi veya gerçek bir kişi yok. Bu durumda, kamusalılığın farklılaşması söz konusu.

Ama düşünün ki biz ebeveynler kamusalılığı henüz keşfedemedik. Araç kullanırken, birbirimizle ilişkilerimizde, hitap ederken keşfedemiyoruz. Mahkemede, duruşma salonlarında bunu beceremiyoruz.

Ama çocuklarımıza, yeni ödevler veriyoruz. O bakımdan, bugünkü toplantıyı düzenlediğiniz için 23 Nisan günü böyle bir anlamlı günde, bu denli özgün ve yeni bir konuda düzenlenen etkinlik için sizleri tebrik ediyorum.

Ama uykularımızı kaçıracağınızdan da emin olabilirsiniz. Çünkü bu bize daha çok görev, ödev ve sorumluluk yüklüyor ebeveynlere ve erişkinlere. Yolunuz açık olsun.

HUKUKUN DEVRE DIŞI BIRAKILDIĞI KOŞULLARDA ÇOCUK HAKLARI

Prof. Dr. Adem SÖZÜER¹

Ülkemizde, genel olarak insan hakları ve bu bağlamda kadın ve çocuk hakları bakımından olağanüstü sorunlar yaşanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanmaması bu sorunların olağanüstü boyutunu açıkça göstermektedir. Buradaki uygulamama niceliksel olarak az olabilir ancak niteliksel olarak değerlendirdiğinde sorunun vahameti açıkça ortaya çıkmaktadır. Nitekim özellikle siyasi yönü bulunan veya muhalif özellikleriyle bilinen kişilerle ilgili kararların gereklerinin yerine getirilmemesi bu hususu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Üstelik AYM kararını uygulamama, yerel mahkeme tarafından Anayasa Mahkemesini kararının yanlış olduğunu ileri sürüp kararın gereğini yerine getirmeyeceğini açıklama şeklinde gerçekleştirilerek, hukuk tanımazlık en fütursuz bir görünümü ile sahneye konulmaktadır. Diğer yandan kadın hakları bakımından, nafaka konusunda geri adımı ifade eden kanun yapma girişimleri, kadının soyadı ile ilgili Anayasa Mahkemesi kararının gereklerinin yapılmaması aslında nerdeyse oybirliği ile TBMM’de onaylanan İstanbul Sözleşmesi’nden yürütme organının bir imzasıyla çıkma girişiminin haklar üzerinde oluşturduğu şiddetli depremin artçı şoklarıdır, sarsıntılardır. Ama bir ülkede normlar hiyerarşisi alt üst olup yerel mahkemeler Anayasa Mahkemesi’ne tabiri caizse kafa tutmaya başlar, yerel yönetimlere, siyasi partilere ve tavukçuluk sektörü dahil “sakıncalı” görülen kişi ve kuruluşlara el koyulup kayyımlar yoluyla yönetildiği şartlarda, hukuka aykırı bu uygulamalar bir “uslandırma” ve “baskılama” yöntemi niteliğindedir. Bu durumda esasen pozitif hukukun tümüyle devre dışı edilmesinden söz etmek gerekir. Öyle ki on binlerce mensubu olan bir üniversitenin faaliyetine yürütmenin bir imzasıyla son verilmekte bunun ne vahim bir hata olduğu görülünce yine bir imzayla faaliyete başlatılmaktadır. Tarihte eşi benzeri olmayan bu örnekler hukuktan köklü bir kopuşun açık bir göstergesi olup,

¹ İstanbul Bilgi Üniversitesi

bu ortamda çocuk haklarının da her açıdan olumsuz etkileneceği aşıkardır. Nitekim, Çocuk Koruma Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Türkiye çocuk hakları konusunda çocuğun üstün yararı ve çocuk koruma amaçlarından vazgeçmektedir.

Anayasanın 41. maddesinde “Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” düzenlemesinin gereği olarak, devlet çocukları yoksulluğa, her tür istismara ve suça sürüklenmeye karşı korumalıdır. Ancak etkin önleyici ve koruyucu tedbirleri etkin ve yaygın bir şekilde almayan devlet ve siyasi kurumlar çocukları yetişkin gibi cezalandırmakla popülist politikaları hayata geçirmektedirler. Teklifin genel gerekçesinde bir yandan “suça sürüklenen çocukların çoğu zaman bireysel faktörlerin yanında sosyal, ekonomik ve çevresel risklerin etkisiyle bu sürecin içine çekildiği” ifade edilmekte ancak söz konusu “sosyal, ekonomik ve çevresel riskler” bakımından hiçbir tedbir öngörülmemekte bunun yerine zaten ağır olan cezalar daha da ağırlaştırılmaktadır. Yine genel gerekçede “Çocuk suçluluğu meselesi, ceza hukukunda yapılacak sınırlı değişikliklerle çözülebilecek dar kapsamlı bir alan değildir. Çocuğun suça temas ettiği noktaya gelinceye kadar aile, okul, sosyal çevre, dijital ortamlar, ekonomik koşullar, koruyucu sosyal hizmet mekanizmaları ve kamu kurumların müdahale kapasitesi gibi çok sayıda unsur sürece etki etmektedir.” şeklinde tespitlere yer verilmekte, ancak kanun değişikliklerine bakıldığında esasen Türk Ceza Kanunu’nda ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da yapılan değişikliklerle, çocuklara yönelik cezaların ağırlaştırılmamasının yanı sıra hükümlü çocukların şartla salıverme sürelerini uzatılarak daha uzun süreyle cezaevlerinde kalması öngörülmektedir. Bunun gerekçesi olarak ise “Mevcut düzenlemede, çocukların infaz süreleri yetişkinlere kıyasla daha kısa tutulmaktadır. Bu kapsamda, koşullu salıverilme süresinin hesaplanması bakımından çocuğun onbeş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak kabul edilmektedir. Ancak, bazı suçlar bakımından infaz sürelerinin kısa olmasının çocuğun ıslahı ve yeniden topluma kazandırılması için yeterli olmadığı ve bu durumun çocuğun yeniden suç işleme riskini artırdığı gözlemlenmiştir.” Yani çocuğu daha uzun süre cezaevinde tutarak daha etkin ıslah edileceği gibi, günümüz ceza hukukunda hiç

duyulmayan bir görüş ortaya atılmıştır. Üstelik ülkemizde hemen her yıl infaz indirimi adı altında yapılan aflarla, ceza evleri boşaltılmak istenmekte ancak buna rağmen Türkiye’de ceza infaz kurumları doluluğunda Avrupa’da birinci sırada dünyada ise en üst sıralarda yer almaktadır. Cezaevlerinde doluluk nedeniyle tutuklu ve hükümlülükler yerde yatmakta ve nöbetleşe olarak yatakta yatmaları mümkün olmaktadır. Bu koşullarda herkes bilmektedir ki herhangi bir rehabilitasyon veya topluma kazandırma programlarının etkin biçimde uygulanması mümkün değildir. O nedenle çocukların ceza miktarı ve koşullu salıverme sürelerinin arttırılmasının bir topluma kazandırma olarak gerekçelendirilmesini, popülist politikaların saptırıcı propagandası olarak nitelendirmek gerekir. TBBM Adalet Komisyonu’nda kabul edilen ve Genel Kurulda olan kanun teklifi ile *“Türk Ceza Kanununun 31’inci maddesinde yaş küçüklüğü nedeniyle uygulanan indirim oranlarının düşürülmesi suretiyle; 12-15 yaş grubundaki çocuklar yönünden ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası verilebilmekteyken 13 yıldan 18 yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine 9 yıldan 11 yıla kadar hapis cezası verilebilmekteyken 10 yıldan 12 yıla kadar hapis cezasına hükmedilebilmesi ve süreli hapis cezaları bakımından yarı oranında indirim uygulanması halinde verilecek cezanın üst sınırının 7 yıldan 9 yıla çıkarılması; 15-18 yaş grubundaki çocuklar yönünden ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine 18 yıldan 24 yıla kadar hapis cezası verilebilmekteyken, 19 yıldan 27 yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası verilebilmekteyken, 15 yıldan 18 yıla kadar hapis cezasına hükmedilebilmesi ve süreli hapis cezaları bakımından üçte bir oranında indirim uygulanması halinde verilecek cezanın üst sınırının 12 yıldan 15 yıla çıkarılması; ayrıca kasten öldürme ile neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçlarını işleyen 15-18 yaş grubundaki çocuklar hakkında yaş küçüklüğü indiriminin hâkimin takdirine bağlı olarak uygulanmayabilmesi, ceza sorumluluğu bulunan 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında ise bir üst yaş grubuna ilişkin ceza hükümlerinin uygulanabilmesi, -Tekerrür hükümlerinin uygulanmasına ilişkin yaş sınırının 18 yaşından 15 yaşına düşürülmesi suretiyle, fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş çocukların işledikleri suçların tekerrüre esas alınmasının sağlanması;*

Çocuk hükümlülerin cezalarının infazına doğrudan çocuk eğitim evlerinde başlanması usulünden vazgeçilerek infaza çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında başlanması ve bu kurumlarda barındırmada yaş gruplarının yanı sıra suç türlerinin de dikkate alınarak ağır suçlardan hüküm giyen çocuklarla hafif nitelikteki suçlardan hüküm giyen çocukların bir arada tutulmasının önlenmesi; iyi halli olduğu tespit edilen çocukların, aralarında psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı gibi en az bir uzman görevlinin de bulunduğu idare ve gözlem kurulunun değerlendirilmesi sonucunda çocuk eğitim evlerine ayrılabilmesi; terör ve örgüt suçları hariç olmak üzere kasıtlı suçlardan toplam 3 yıl veya daha az, taksirli suçlardan toplam 5 yıl veya daha az hapis cezasına mahkûm olan çocukların cezalarının doğrudan çocuk eğitim evlerinde yerine getirilmesi; eğitim evlerinde firar veya disiplinsizlik gibi kurallara aykırı davranan çocukların ise çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilmesi,

Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında çocuğun 15 yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir günün iki gün olarak dikkate alınması uygulamasından; kasten öldürme, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçları bakımından vazgeçilerek, bu suçlar yönünden söz konusu bir günün bir gün olarak dikkate alınması,” öngörülmektedir. Görüldüğü üzere TBMM Adalet Komisyonu’ndan geçen teklif çocuk hakları bakımından hukuk alanında girdiğimiz ağır krizin bir ifadesidir.

Belirtmek gerekir ki Ülkemizde TBMM’de çocuklarla ilgili 10 adet komisyon kurulmuş ve komisyonların raporlarında sorunlar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Bu raporlara bakıldığında suça sürüklenen çocuklarla ilgili önleyici tedbirler ile sosyal ekonomik politikalar bakımından önerilerde bulunulmuştur. Bu bağlamda özellikle çocukların suça sürüklenmesinin yapısal nedenlerinden olan ve gelir eşitsizliği, eğitim süreçlerinden kopuş, aile içi şiddet, çocuk işçiliği, kamusal sosyal hizmetlerin zayıflığı, dijital riskler gibi alanlardaki sorunlar ve çözüm önerilerine dikkat çekilmiş, ancak ekonomik yatırımı, bütüncül politikaları gerektiren bu önerilerden hemen hiçbirisi bakımında bir girişimde bulunulmamış, hak temelli kamusal çocuk koruma sistemi kurulmamıştır.

Nitekim mevcut Çocuk Koruma Kanunu'nda pek çok koruyucu ve destekleyici tedbir öngörülmesine rağmen yeterli kurum personel ve alt yapı kurulmadığı için bu tedbirler genellikle kağıt üstünde kalmaktadır. Yapılması gereken 15 yaşına kadar olan ilk kez suça sürüklenen bazı ağır suçlar hariç hiçbir şekilde adli sisteme dahil etmeyen bir koruma sistemi oluşturmak 15-18 yaş arasındaki suça sürüklenen çocuklar bakımından çocuklara özgü kurumlarda etkin topluma kazandırma programlarını uygulamaktır. Ancak mevcut kanundaki koruyucu ve destekleyici tedbirlerini uygulamayı sağlamak, 7/24 ve açık kapı sistemiyle çalışan yaygın çocuk koruma kurumları kurmak yerine, yine somut birkaç olay üzerinden çocuklar kamuoyunda bir nefret objesi haline getirilmiş, devlet ve siyaset kurumları kendi hatalarının üstünü örterek bedeli çocuklara ödetme yolunu tercih etmiştir. Bu noktada örneğin dijital risklerden söz edip bu alanda tedbirler önerildiğinde bu bahane edilerek, ifade özgürlüğünü sınırlamak için bir fırsat olarak görülmektedir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen başta kadın hakları örgütleri ile çocuk haklarıyla ilgili STK'lar büyük bir özveriyle uğraş vermektedirler. Bunlardan biri de 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kapsamında İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi tarafından “Çocuk Haklarının Güncel Sorunları: Dijital Dünyada Çocuk Hakları” konulu bilimsel etkinliktir. Etkinlikte konu uzmanları tarafından pek çok yönüyle ele alınmış sorunlar ve çözüm önerileri bilimsel olarak ortaya konmuştur. Bu bağlamda en büyük sorunlardan birinin, çocuklarla ilgili bilimsel araştırma yapmak bakımından da kamu kurum ve kuruluşlarının veri paylaşmamasıdır. Belirtmem gerekir ki araştırma için, verilere ulaşım engeli, kadına yönelik şiddet, cezaevleri gibi pek çok alanda söz konusudur. Bu nedenle kriminoloji ve viktimoloji alanlarında bilimsel araştırmalar çok sınırlı kalmaktadır. Veri olmayınca bilimsel araştırma, yeterli bilimsel araştırma olmayınca ise sorunların doğru biçimde teşhisi ve hal çareleri ile bunların çok yönlü ve geniş biçimde tartışılması mümkün olmamaktadır. Özellikle vurgulamak isterim ki veri paylaşmama, maddi olanaksızlığın azlığı gibi bir sebepten kaynaklanmamakta, bu politika bilinçli bir tercihin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilimsel verilere dayalı tartışmalar fikirlerin özgürce ifade edilmesi resmi politikaların eleştirilmesi demokratik rejimlerin olmazsa olmazlarıdır.

Ancak, seçilmiş siyasetçilerin yargısal operasyonlarla görevden uzaklaştırıldığı koşullarda vasat bir demokrasiden dahi söz edilemeyeceği açıktır. Hiciv yoluyla dahi yönetici makamındakilere veya sorunlara yönelik eleştiriler, suç olduğu iddia edilip bu eleştirileri yapan gazeteciler, sanatçılar veya siyasetçiler ellerine ters kelepçe takılarak göz altına alınmakta, lekeleme yürüyüşü yaptırıldıktan sonra tutuklanmaktadır. İfade özgürlüğü bağlamındaki hakların kullanılması için yapılan bu hukuka aykırı uygulamaların da gösterdiği üzere, sorunlarla ilgili serbest tartışma ortamı ve resmi makamların uygulamalarının eleştirilmesi istenmemektedir. Kanun yapma süreçlerinde özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, etki analizinin yapılması ve disiplinler arası çalışmalar ile sorunun her boyutuyla tartışılması gerekir. İktidar ve bileşenleri ise sayısal çoğunluğa dayalı olarak eleştiri ve yapıcı önerilere kulak tıkamakta ve çocuklarla ilgili cezalandırma perspektifi ile hareket ederek, çocuk politikalarında da Türkiye'nin iktidar ve muhalefet ile birlikte gerçekleştirdiği 2005 reformlardan geri adım atmaktadırlar. Bunun tipik bir örneği “suça sürüklenen çocuk” teriminin “ön yargı oluşturduğu” gerekçesiyle kanunlardan çıkarılmasıdır. Halbuki suça sürüklenen çocuk terimi çocukların korunması, temel haklarının güvence altına alınmasını amaç edinen bir anlayışın ürünüdür. Bu terimin ardındaki felsefe, çocuğun yetişkinlerden farklı olarak gelişimsel özellikleri nedeniyle, ekonomik, ailesel ya da toplumsal riskler etkisi ile suça sürüklendiğidir. Diğer bir deyişle, devlet, kurumlar, okul ve aile görev ve yükümlülüklerini yeterince yerine getirmediği için çocuk suça sürüklenmekte ve bir anlamda bu çocuklar da bir anlamda mağdur olarak kabul edilmektedir. Bu anlayışın gereği, önleyici ve koruyucu politikaların esas, cezalandırmanın ise istisna olmasıdır. Çocuğu korumayı ve topluma kazandırmayı temel amaç edinen bu anlayışın gereğini yapmayan devlet ve siyaset kurumları, kendi sorumluluklarını gizlemek ve örtmek için “adli süreçte çocuk” terimi adı altında çocukları ceza şiddetini objesi konumuna indirgemektedirler. Çocuk haklarının gereği olarak suça sürüklenen çocuğa yönelik yaptırımların onarıcı olmasını ve mümkün olabildiğince adli sistem dışında uygulanmasını gerektirir. Bu esas ve anlayıştan uzaklaşılarak çocuğu tümüyle adli sürecin konusu yaparak cezaları şiddetlendirmek, ülkemizde her

alandaki hakları sınırlandırmaya ve kâğıt üstünde bırakmaya yönelik popülist anlayışın görünümülerinden biridir.²

Halbuki Türk Ceza Hukuku Reformu Kapsamında 2005 yılında yürürlüğe konulan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK m. 5), danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık, barınma başlığı altında pek çok güvenlik tedbiri öngörmektedir. Ne var ki, bu tedbirlerin uygulanması için öncelikle güçlü bir iradeye, nitelikli ve yeterli sayıda personele, kurumsal iş birliği ve organizasyon gibi altyapı eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaç vardır. Adli sisteme girmiş çocuklar için ise rehabilitasyon amaçlı uygulamaların özellikle güçlendirilmesi gerekir³. Belirtmek gerekir ki Türk Ceza Kanunu'nda çocukları suçla azmettirenlerin cezasının artırılmasına (md. 38/2) veya çocukları suçun işlenmesinde araç olarak kullananların ceza sorumluluğuna (md. 37/2) yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Görüldüğü üzere çocukları suç örgütlerinin kullanması bakımından gerekli düzenlemeler vardır. Ancak, çeşitli açılardan sapsiz bırakılan, eğitim süreçlerinden kopan, devlet ve ilgili kurumların destek ve koruması dışında kalan çocukların suç örgütlerinin ağına düştükleri de acı bir gerçektir. Devlet ve siyasi kurumların bu gerçek ile yüzleşip, öncelikle mevcut kanunları etkili olarak uygulamak yerine, çocukları yetişkinler gibi cezalandırıp cezalarını yetişkinler gibi infaz etmeyi öngören bir kanun değişikliğine gitmeleri çocuk karşıtı bir zihniyetin ürünü olarak tarihe geçecektir. AYM ve AİHM kararlarının uygulanmayarak hukukun devre dışı bırakıldığı koşullarda korumasız kalan çocuk haklarının savunulması bakımından da uğraş veren tüm STK'ları ve bu bağlamda İstanbul Barosu Çocuk Hakları merkezini kutluyorum.

2 Çocuklarla ilgili akademisyenler ve STK'lar ile gerçekleştirdiğimiz "SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA DAIR GÜNCEL TARTIŞMALAR" konulu çalıştayın sonuç bildirgesi konuyla ilgili kapsamlı tespit ve değerlendirmeleri içermektedir. Bkz: https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2026/04/15/SucaSuruklenenCocuklaraDairGuncelTartismalarCalistayiSonucBildirgesi_1Kasim2025.pdf

3 Çocuklarla ilgili akademisyenler ve STK'lar ile gerçekleştirdiğimiz "SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA DAIR GÜNCEL TARTIŞMALAR" konulu çalıştayın sonuç bildirgesi konuyla ilgili kapsamlı tespit ve değerlendirmeleri içermektedir. Bkz: https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2026/04/15/SucaSuruklenenCocuklaraDairGuncelTartismalarCalistayiSonucBildirgesi_1Kasim2025.pdf

GENEL YORUM 25 KAPSAMINDA DİĞİTAL DÜNYADA HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Av. Ayşenur DEMİRKALE¹

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Taraf devletlerce sözleşmede üstlenilen yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğini denetleme yetkisi BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ' ndedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından hazırlanan genel yorumlar; ÇHS' nin uygulanması, yorumlanması ve aynı zamanda taraf devletler ve uygulayıcılar için standartlar belirleme amacını taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 24 Mart 2021'de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 25. genel yorumunu yayımlamıştır. Bu genel yorumda Komite, taraf devletlerin dijital ortamla ilgili olarak Sözleşmeyi nasıl uygulamaları gerektiğini açıklamakta ve dijital ortamda tüm çocuk haklarının teşvik edilmesi, saygı gösterilmesi, korunması ve yerine getirilmesindeki fırsatlar, riskler ve zorluklar ışığında, Sözleşme ve ek Protokoller kapsamındaki yükümlülüklerine tam uyumu sağlamak için ilgili yasal, politika ve diğer önlemler konusunda rehberlik sağlamaktadır. Bu genel yorum, Komitenin diğer ilgili genel yorumları ve Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisine İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün uygulanmasına yönelik kılavuzları ile birlikte değerlendirilmelidir.

ÇOCUK HAKLARI DİĞİTAL ORTAMDA DA GEÇERLİDİR.

BMÇHS' nin temel ilkeleri olan ayrımcılık yapmama, çocuğun üstün yararı, yaşama, gelişme ve korunma hakkı, çocuğun görüşlerine saygı dijital düzenlemelerde de dikkat edilmesi gereken ilkelerdir.

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

TARAF DEVLETLER TARAFINDAN UYGULANACAK GENEL TEDBİRLER

Mevzuatların, teknolojiadaki gelişmeler ve uygulamalar gözetilerek güncellenmesi gerekmekte ve BMÇHS ve ihtiyari protokol ile insan hakları standartlarına uygunluğu gözden geçirilmelidir. Çocuk haklarına ilişkin ulusal politikalar, çocukların bu ortama güvenli erişimini güvence altına almalıdır. Çevrimiçi koruma, ulusal çocuk politikalarına entegre edilmelidir. Çocuk haklarına ilişkin politika, yönerge ve programları koordine etmekle yetkilendirilmiş bir devlet organı belirlenmelidir. Dijital ortamda çocuk haklarını tam olarak gerçekleştirmek ve dijital kapsayıcılığı geliştirmek için mevzuatı, politikaları ve programları uygulamak üzere kamu kaynaklarını harekete geçirmelidir. Çocukların dijital yaşamlarına ilişkin veri toplama ve araştırma işlemleri onların özel yaşamına saygı göstermeli, araştırmalar, mevzuat, politika ve uygulamaya yön vermeli ve kamuya açık olmalı, güncellenen kapsamlı verilerin toplanması sağlanmalı ve verilerin yaş, cinsiyet, engellilik durumu, coğrafi konum, etnik ve ulusal köken ile sosyoekonomik arka plana göre ayrıştırılmasını temin etmelidir. Bağımsız izleme sağlanmalıdır. Dijital ortamda çocuk haklarına ilişkin bilgiyi yaymalı ve farkındalık artırma kampanyaları yürütmelidir. Eğitim programları geliştirilmeli zarar görmüş bir çocuğun korunması, fark edilmesi, müdahale yöntemleri hakkında bilgilendirme sağlanmalıdır. Çocuk örgütleri dahil sivil toplumla iş birliği içinde çalışılmalıdır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar da dahil olmak üzere iş sektörü, dijital ortamla ilgili hizmet ve ürünlerin sağlanmasında çocuk haklarına saygı göstermeli ve dijital ortamla ilgili olarak haklarının ihlal edilmesini önlemeli ve bu ihlalleri gidermelidir. Ürün ve hizmetlerin tasarımı, işletilmesi aşamasında etik gizlilik güvenlik kurallarına uyulması zorunlu kılınmalıdır. Çocukların kişisel verilerinin işlenmesinin kötüye kullanımı ve hak ihlaline neden olacak şekilde toplanması ve ticari amaçlarla hedeflenmesi, profillemesi, reklam faaliyetine dönüştürülmesi engellenmelidir. Çocukların dijital ortamda maruz kaldıkları hak ihlalleri için etkin, erişilebilir, ücretsiz, güvenli, gizli başvuru yolları oluşturulmalıdır. Dijital servis sağlayıcılarının çocukların gelişen kapasitelerine uygun hizmetler sağlaması temin edilmelidir.

SİVİL HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

Tüm çocukların çevrim içi ortamda, çeşitli, kaliteli bilgilere kolayca ulaşabilmeleri ve bu konuda bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır. Sınırlama sadece yasalarla ve sözleşmenin 13 maddesinde belirtilen koşullarda uygulanmalıdır. Çocukları zararlı ve güvenilmez içerikten korumalı ve dijital içerik sağlayıcılarının, çocukların çeşitli içeriklere güvenli şekilde erişimini mümkün kılacak yönergeler geliştirilmesi ve uygulanması sağlanmalıdır. Çocukların bilgi ve iletişime erişimini engelleyebilecek, herhangi bir coğrafi alanda elektrik, mobil ağlar veya internet bağlantısının kısmen ya da tamamen kesilmesi engellenmelidir. Çocukların ifade özgürlüğü hakkı, her türlü bilgiyi ve fikri, seçtikleri herhangi bir medya aracılığıyla arama, alma ve yayma özgürlüğünü de içerir. Filtreler ve güvenlik önlemleri dâhil olmak üzere, çocukların dijital ortamda ifade özgürlüğü hakkına getirilen herhangi bir kısıtlama yasal, gerekli ve orantılı olmalıdır. Çocuğun dijital ortamda düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına saygı gösterilmelidir. Çocukların dijital ortamda örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını kullanmalarına, yalnızca yasal, gerekli ve ölçülü olan sınırlamalar dışında hiçbir kısıtlama getirilmemelidir. Çocukların özel yaşamının tüm kuruluşlar ve verilerini işleyen tüm ortamlar tarafından saygı görmesini ve korunmasını sağlamak için yasal, idari ve diğer tedbirler alınmalıdır. Çocuklara yönelik her türlü dijital gözetim ve buna bağlı otomatik kişisel veri işleme, çocuğun özel yaşamına saygı göstermeli ve rutin, ayırım gözetmeksizin veya çocuğun bilgisi olmadan (çok küçük çocuklar söz konusu olduğunda ebeveyn veya bakım verenin bilgisi olmadan) yürütülmemelidir. Tüm yeni doğan çocukların doğumlarının kaydedilmesini ve ulusal makamlar tarafından resmen tanınmasını sağlayacak dijital kimlik sistemlerinin kullanımı teşvik edilmelidir; böylece sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler dahil olmak üzere hizmetlere erişim kolaylaştırılmalıdır. Dijital ortam, çocukların şiddete maruz kaldığı durumları kolaylaştırarak ve/veya çocukların kendilerine ya da başkalarına zarar vermeye yönlendirilebileceği durumlar oluşturarak çocuklara yönelik şiddeti gerçekleştirmek için yeni yollar açabilir. Dijital ortamda şiddetten korumak için yasal ve idari önlemler alınmalı; çocukları dijital ortamda her türlü şiddetin bilinen ve ortaya çıkan

risklerinden koruyan güçlü yasal, düzenleyici ve kurumsal çerçevelerin düzenli olarak gözden geçirilmesi, güncellenmesi ve uygulanması sağlanmalıdır. Bu riskler; fiziksel veya zihinsel şiddet, yaralama veya istismar, ihmal veya kötü muamele, sömürü ve istismar, çocuk ticareti, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, siber saldırganlık, siber saldırılar ve bilgi savaşı gibi unsurları içerir. Çocukların gelişen kapasitelerine uygun olarak güvenlik ve koruyucu önlemler uygulanmalıdır. Engelli çocukların içeriğe erişilebilir formatlarda erişimi sağlanmalı ve bu çocuklar üzerinde ayrımcı etkiye sahip politikalar kaldırılmalıdır. Çocuğun güvenliğini ve üstün yararına dikkat edilerek ayrılan ailelerin çocukların, ebeveynlerin, bakıcıların veya diğer ilgili kişilerin dijital hizmetlere erişimi kolaylaştırılmalıdır. Çocukların psikolojik danışmanlık hizmetleri dahil olmak üzere güvenli, emniyetli ve gizli biçimde, güvenilir sağlık bilgilerine ve hizmetlerine erişimi sağlanmalıdır. Verilerinin işlenmesi hizmetin yürütümü ile sınırlanmalıdır. Çocukların çevrim içi ve yaşam boyu öğrenme fırsatları artırılmalıdır. Arşivler, kütüphaneler ve müzeler gibi eğitim ve kültür kurumlarını destekleyerek çocukların çeşitli dijital ve etkileşimli öğrenme kaynaklarına, yerli halklara ait kaynaklar da dâhil olmak üzere ve çocukların anladığı dillerdeki kaynaklara erişimi sağlanmalıdır. Kız çocuklarının maruz kaldığı mevcut eşitsizliklerin artmaması sağlanmalıdır. Dijital teknolojilerin yüz yüze eğitimi zayıflatmamasını ve eğitim amaçları için gerekçelendirilmiş olması sağlanmalıdır. Dijital okuryazarlık okul öncesinden başlayarak tüm eğitim boyunca devam ettirilmelidir. Kültür, eğlence ve oyunların dijital biçimleri çocukları desteklemeli ve onlara fayda sağlamalı; özellikle çocukların kültürel kimliklerini, dillerini ve miraslarını yansıtarak ve teşvik ederek çocukların farklı kimliklerini yansıtmalıdır. Çocuk işçiliği de dahil olmak üzere ekonomik sömürü, cinsel sömürü ve istismar, çocukların satışı, kaçırılması ve insan ticareti ile siber suç biçimleri de dahil olmak üzere çocukların suç faaliyetlerine katılmak üzere işe alınması gibi çocukların ekonomik, cinsel ve diğer sömürü türlerine karşı korunması sağlanmalıdır. Çocukların siber suç işlemesi halinde önlemeye odaklanmalı, cezalandırma yerine alternatif tedbirler uygulanmalıdır. Kendileri tarafından üretilen cinsel materyaller suç sayılmamalıdır. Mahkeme süreçlerinin dijitalleşmesi özellikle özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların

durumunda, rehabilitasyon kolaylaştırılmalı, yüz yüze temas sağlanmalıdır. Çocukların dijital ortam aracılığıyla çatışmalara dahil edilmesi veya kullanılması engellenmelidir. Silahlı çatışmalardaki çocuklar, göçmen, mülteci çocuklar, refakatsiz çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar ve doğal afetlerden etkilenen çocuklar dahil olmak üzere savunmasız durumlarda yaşayan çocuklara, korunmaları açısından hayati öneme sahip yaşam kurtarıcı bilgilere erişim sağlanmasında güvenli emniyetli fayda sağlayıcı dijital ortama ulaşım sağlanmalıdır. Ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, Birleşmiş Milletler kuruluşları, işletmeler ve uzman kuruluşlarla iş birliği teşvik edilmelidir. Dijital ortamda neyin suç teşkil ettiğine dair ortak bir tanımın oluşturulması, karşılıklı adli yardım ve delillerin ortak şekilde toplanması ve paylaşılması teşvik edilmelidir.

SONUÇ

Teknoloji, toplumsal gelişmelerden hızlıdır. Çok erken yaşta dijital dünya ile tanışan çocukların maruz kalacağı riskleri önlemek adına, sürekli izlemeye, kontrol etmeye dönük müdahaleler, özel yaşamın ihlali niteliğinde, çocukların gelişimini engelleyecek sonuçlar doğuracaktır. Üstelik bu alanda yapılacak genel düzenlemeler, çocukların denetlenmesi daha zor alanlara yönelmesine neden olabilecektir. Çocuk katılımı ve görüşü ile denge kurulmalı sadece cezalandırma ile sınırlamadan kaçınılmalıdır. Bu doğrultuda komitenin 25. yorumu yol gösterici kabul edilerek kamu - özel sektör, adli -idari tüm alanlarda işbirliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.

ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ BAĞLAMINDA DİJİTAL OKUR-YAZARLIK

Prof. Dr. Pinar Uyan-Semerci¹

Geleneksel çocuk politikaları uzun yıllar boyunca çocuk refahı (child welfare) kavramı üzerinden, çocuğu; pasif, korunmaya muhtaç, gelecekteki bir yetişkin adayı olarak ele almıştır. Ancak güncel paradigma, çocuğu şu anda da yurttaş olarak gören ve kendi yaşamında aktif bir özne olarak kabul eden “*çocuğun iyi olma hali*” (child well-being) yaklaşımına evrilmiştir². Çocukları kendi deneyimlerinin uzmanı³ ve iyi olma hallerinin öznesi olan sosyal aktörler olarak konumlandıran bu dönüşüm, göstergelerin çocuk merkezli hale gelmesini, olumsuz çıktılar yerine olumlu kazanımlara odaklanılmasını ve çocuğun yaşam kalitesinin birleşik endekslerle ölçülmesini beraberinde getirmiştir. Çocuğun iyi olma hali, bütüncül bir biçimde maddi durum; sağlık; eğitim, ev ve çevre koşulları gibi klasik alanların yanı sıra katılım, ilişkiler ve öznel iyi olma halini yeni alanlarını içerir. Dijitalleşme de tüm bu iyi olma hali alanlarıyla ilişkilidir; ancak aynı zamanda yeni bir alan olarak da değerlendirilebilir. Çocuğu merkeze koyarak, çevresindeki en yakından en uzağa tüm halkaları düşündüğümüzde de dijital alanın etkisi daha net anlaşılır. Aile ve okuldan oluşan mikrosistemden, zamanın ruhunu yansıtan küresel sosyal-tarihsel koşulları içeren kronosisteme⁴ günümüzde bu halkaların her biri, dijital teknolojilerin etkisiyle yeniden şekillenmekte; fiziksel ve dijital alanlar arasındaki sınırlar belirsizleşmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönem; Covid-19 pandemisi, ekonomik dalgalanmalar, iklim krizi ve 6 Şubat depremleri gibi afetlerle şekillenen bir çoklu kriz (polikriz) çağıdır. Bu krizler, çocukların iyi olma halini

1 İstanbul Bilgi Üniversitesi

2 P. Uyan-Semerci & E. Erdoğan (2022). From Research to Policy Implementation: An Overview of Child Well-Being Studies in Turkey. In *Childhood in Turkey: Educational, Sociological, and Psychological Perspectives*, Şen, H. H., & Selin, H. (Eds.), Springer. (pp. 17–30).

3 P. Uyan-Semerci & E. Erdoğan. (2016). Child Well-Being Indicators Through the Eyes of Children in Turkey: A Happy Child Would be One Who.... *Child Indicators Research*, 1-29.

4 U. Bronfenbrenner & P. A. Morris (1998). The bioecological model of human development. In G. H. Elder, R. M. Lerner, & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 1* (pp. 793–828). Wiley

maddi durumdan sağlığa, eğitimden ilişkilere kadar her boyutta tehdit etmektedir. Özellikle düşük sosyoekonomik statüye (SES) sahip ailelerde krizler, mevcut eşitsizlikleri derinleştirerek çocukların haklarına erişimini engellemektedir.⁵ Çoklu krizler ortamında, çocukların katılım hakkının korunması ve görüşlerinin dinlenmesi hayati bir zorunluluktur. Her bir yetişkin çocuk olma deneyimini yaşamıştır; ancak içinde olduğumuz dünyanın koşulları, çocukluk deneyimini/deneyimlerini oldukça farklılaştırmaktadır. Bu nedenle çocukların kendi deneyimlerini dinleyerek, dijital alanda karşılaştıkları riskleri ve olanakları öğrenerek, çocukların hem bugün hem de gelecekteki iyi olma halleri için ihtiyaçları olan becerileri destekleyecek, doğru politikaları geliştirmek gerekmektedir. Bu bağlamda dijital okuryazarlık, hem doğru bilgiye hem de çocuk haklarına erişim açısından çok hayatidir.

Dijital alanda haklar, fırsatlar ve riskler:

Dijitalleşme, çocuklar için sadece bir eğlence mecrası değil; eğitim, sosyalleşme ve haklara erişimin sağlandığı temel bir alan haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 2021 tarihli 25 Sayılı Genel Yorumu, çevrimdışı dünyadaki tüm hakların dijital ortamda da korunmasını esas alır. Bu haklar 3P (Provision-Protection-Participation) çerçevesinde sınıflandırılır. Bakım, sağlanma ve yaşam hakkı (Provision), eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişim demektir. Dijital alanda ise dijital olanaklara, bilgiye ve eğitime erişim vurgulanmaktadır. Korunma (Protection), dijital alanda öncelikle siber zorbalığa, zararlı içeriklere karşı çocuğun korunmasını ve kişisel verilerinin korunmasını kapsar. Çocuğun kendi yaşamı hakkında söz sahibi olması olan katılım (Participation), çocuğun dijital alanda, topluluklara katılması ve görüşlerini ifade etmesi olarak tarif edilir.

Dijital deneyim, literatürde de “*Fırsat-Risk Modeli*” ile açıklanır.⁶ Daha fazla çevrimiçi fırsata (öğrenme, üretim, aktivizm) erişen çocuk-

5 P. Uyan-Semerci vd. (2025). Krizler Çağında Çocuk Olmak: Türkiye’de Pandemi Sonrasında Çocukların İyi Olma Halini Yeniden Düşünmek Araştırması Sonuç Raporu. TÜBİTAK 1001 Projesi (No: 122K860).<https://cocuguniyiolmahali.bilgi.org.tr/#https://cocuguniyiolmahali.bilgi.org.tr/arastirma-projesi-sonuc-raporu/>

6 E.Erdoğan & P. Uyan-Semerci (basım aşamasından). Çocukların Gözünden Dijital Alan Deneyimleri. Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi

lar, yapısal bir paradoks olarak daha fazla riske (siber zorbalık, veri sömürüsü, içerik riskleri) maruz kalmaktadır. Ancak çocuklar bu süreçte yalnızca pasif kurbanlar değildir; dijital alanda da üreten, risklere karşı kendilerini güvence altına almanın yollarını öğrenen ve/ya yetişkinliklerle kurdukları güvenli ilişkilerle, tıpkı fiziksel dünyada olduğu gibi, gerekli durumlarda onlardan yardım isteyebilen öznelerdir. Araştırma bulguları, dijital deneyimin tek tip olmadığını; toplumsal cinsiyet, sınıf ve mekânla şekillendiğini göstermektedir⁷. Bulunulan mahallenin ve/ya ailenin kısıtlı sosyo-ekonomik koşullarında, dijital alan çocukların dış dünya ile bağ kurabildikleri tek alan olabilmektedir. Saha verileri, siber zorbalık ve güvenlik risklerinin de yaygın olduğunu, ancak güven veren bir aile ortamında büyüyen ya da dijital alanda belirli yetileri öğrenen çocukların bu risklere karşı daha dayanıklı olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital alan, çoğu çocuk için hem akademik hem de hayata dair birçok bilgiye ulaştıkları bir ortamdır. Yapay zekâ ise bu durumu daha da karmaşık hale getirmiştir.

Dijital Okuryazarlık:

İçinde bulunduğumuz çoklu kriz çağında çocuklar; mezenformasyon, dezenformasyon ve malenformasyon gibi bilgi düzensizliklerine⁸ yoğun şekilde maruz kalmaktadır. BM 25 Sayılı Genel Yorum, çevrimdışı dünyadaki tüm hakların dijital ortamda da geçerli olduğunu vurgulasa da, dijital alandaki bilgi kirliliği ve riskler, çocukların güvenlik hissini ve kurumlara olan güvenini sarsarak kaygı düzeylerini artırabilir. Dijital okuryazarlık, çocuğun iyi olma hali (child well-being) açısından sadece teknik bir beceri değil, çocuğun haklarını bilen, eleştirel düşünebilen ve dirençli bir vatandaş olarak gelişmesini sağlayan temel bir unsurdur. Geleneksel korumacı yaklaşımın ötesine geçen bu kavram, çocuğun dijital dünyadaki güvenliğini, katılımını ve bilişsel dayanıklılığını doğrudan etkiler. Dijital okuryazarlık; çocuğun bilgiye erişim, görüşlerini ifade etme ve siber zorbalık ile veri sömürüsünden korunma haklarını etkin bir şekilde kullanabilmesi için bir önemli bir

7 P. Uyan-Semerci vd. (2025). Krizler Çağında Çocuk Olmak: Türkiye’de Pandemi Sonrasında Çocukların İyi Olma Halini Yeniden Düşünmek Araştırması Sonuç Raporu. TÜBİTAK 1001 Projesi (No: 122K860).

8 <https://resaid.bilgi.org.tr/>

yapabilirliktir. Dijital okuryazarlık eğitimi, kendi güvenliğini müzakere edebilen aktif özneler olmalarını destekler. Dijital okuryazarlık sadece çocuklar için değil, ebeveynler için de kritiktir. Yasaklayıcı tutumlar yerine rehberlik eden, çocuğun özerkliğine saygı duyan ve güvene dayalı bir dijital ebeveynlik modeli, aile içi ilişkileri ve dolayısıyla çocuğun ilişkisel iyi olma halini güçlendirir.

Çocuğun iyi olma halini dijital çağda desteklemek için çok paydaşlı bir yaklaşım zorunludur. Dijital platformlar en baştan çocuğun yüksek yararını gözeterek tasarlanmalıdır. Yasaklayıcı tutumlar yerine, ebeveynlerin dijital okuryazarlık becerileri artırılmalı ve çocukla güvene dayalı bir iletişim kurulmalıdır. Müfredat, sadece teknik becerileri değil; dijital vatandaşlık, etik ve eleştirel düşünmeyi de kapsamalıdır. Sonuç olarak, çocukların içine doğdukları dünyanın vazgeçilmez bir parçası olan dijitalleşme, tüm çocukların hem bugünkü hem de gelecekteki iyi olma hallerini etkileyen, bu sebeple de yeterli donanımına sahip olmaları gereken önemli bir alandır.

DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA ÇOCUKLARIN SANATA ERİŞİMİ: EKRAN MI, SAHNE Mİ?¹

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Kula²

Giriş: Sanata Erişimin Önemi ve Türkiye'nin Sosyal Adalet Meselesi

Sanata erişim, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinde çok boyutlu bir işlev üstlenmektedir. Nitekim, araştırmalar, sanatla uğraşan çocukların sosyal becerilerinin geliştiğini ve riskli davranışlardan uzak durma eğiliminde olduklarını göstermektedir.³ Türkiye'deki tablo ise kaygı vericidir: 2022 tarihli araştırmaya göre 6-17 yaş grubundaki çocukların yalnızca %39,1'i son bir yıl içerisinde sinema veya tiyatroya gidebilmiştir.⁴ Ekonomik olanaksızlık ve coğrafi kısıtlamalar bu tablonun başlıca nedenleridir. Bu sosyal adaletsizlik çocukların sanata erişiminde idarenin önemli bir rol üstlenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Normatif Çerçeve: T.C. Anayasası ve Uluslararası Belgeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda çocukların sanata erişim hakkını açıkça tanıyan bir hüküm bulunmamakla birlikte, sosyal hukuk devleti ilkesi (md. 2), manevi varlığını geliştirme hakkı (md. 17), sanatı serbestçe öğrenme hakkı (md. 27), çocukların korunması ödevi (md.

1 Bu tebliğ "Sanata Erişim Hakkı Kapsamında İdarenin Sanat Faaliyetleri" başlıklı doktora tezinden yola çıkarak hazırlanmıştır. Bkz. Ayşegül Kula, "Sanata Erişim Hakkı Kapsamında İdarenin Sanat Faaliyetleri", Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2025.

2 İstanbul Bilgi Üniversitesi.

3 The Social Biobehavioural Research Group, "Evidence brief: how the arts can support children and young people's development and wellbeing," <https://sbbresearch.org/wp-content/uploads/2023/03/SBB-Evidence-Brief-Arts-and-young-people.pdf>, Mart 2023, E.T.: 28.05.2026, s. 1.

4 Türkiye İstatistik Kurumu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ve UNICEF Türkiye işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen araştırma için bkz. "Türkiye Çocuk Araştırması 2022", 2023, (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Türkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744>, E.T.: 28.05.2026.

41) ile sanat sevgisinin yayılması için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü (md. 64) birlikte okunduğunda devletin sanatı çocuklar için erişilebilir kılma konusunda yetkisi olduğu anlaşılmaktadır.⁵ Fakat devletin çocuklar için sanat üretme/yaratma ve sunma yükümlülüğü/ödevi bulunmamakta; bu da uluslararası normları önemli bir konuma yerleştirmektedir.

Uluslararası düzeyde çocuklara ilişkin en belirleyici düzenleme olan 1989 tarihli BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)⁶ md. 31 çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama “*serbestçe katılma*” hakkını tanımakta; devletlere özendirme ve fırsat yaratma yükümlülüğü yüklemektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi’nin 2013 tarihli 17 No’lu Genel Yorumu bu yükümlülüğü somutlaştırmaktadır.⁷ Devletlerden, (i) saygı gösterme (ör. çocukların serbestçe katılımını sağlama ve seçimlerine saygı duyma), (ii) koruma (ör. ayrımcılığın önlenmesi, çocukların zararlı içeriklerden korunması ve dijital güvenliğin sağlanması) ve (iii) yerine getirme (ör. bütçe tahsis etmesi, mekânsal erişilebilirliği sağlama, okul müfredatına sanatı dahil etmesi, çocuklarla çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi ve dijital imkânları çocuklar lehine seferber etmesi) yükümlülüklerini ifa etmeleri beklenmektedir.

İdarenin Sanat Kamu Hizmetinde Dijitalleşmenin Yeri

İdare, sanata erişim sağlama yükümlülüğünü temel olarak iki faaliyetle yerine getirmektedir: Kamu hizmeti olarak sunma (üretici/

5 Devletin yetkisini Anayasa md. 65 uyarınca mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceği de akılda tutulmalıdır.

6 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Convention on the Rights of the Child), 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 09.12.1994 tarih ve 2004/4058 sayılı kararıyla onaylamıştır. R.G. No: 22138, T. 11.12.1994. Bu noktada belirtmek gerekir ki, 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) md. 15 de kültürel hayata katılım hakkını düzenlemektedir ve çocuklar bu sözleşmenin de öznesidir. Bu sözleşme ise 10.07.2003 tarihinde 2003/5923 sayılı BKK ile onaylanmıştır. R.G. No: 25196, T. 11.08.2003.

7 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (Committee on the Rights of the Child), “General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31)(CRC/C/GC/17).”

sunucu rolü) ve özendirme-destekleme faaliyetleri (teşvik edici rol).⁸ Özendirme ve destekleme faaliyeti sanatı erişilebilir kılmak bakımından önemli bir rol oynayacaktır; fakat ekonomik ve coğrafi engellerin kaldırılması ve sosyal adaletsizliğin giderilmesi için idarenin sanatı kamu hizmeti olarak üstlenmesi savunulmalıdır; çünkü bu ihtiyaç ele alınacak olan kamu hizmeti ilkelerine tabi olarak yürütülen bir faaliyet ile karşılanabilir.

Süreklilik ilkesi, sanat faaliyetlerinin ihtiyaca uygun şekilde ve istikrarlı olarak yerine getirilmesi anlamına gelmektedir.⁹ Dijital mecralar, sanat eserlerinin zaman ve mekân sınırı olmaksızın 7/24 erişilebilirliğini sağlayarak süreklilik ilkesini güçlendirmektedir. Pandemi gibi sahnelerin kapandığı dönemde Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü etkinliklerinin sosyal medya hesapları üzerinden yayınlanması sürekliliğin dijital yollarla sağlanmasının örneğidir.¹⁰ Değişkenlik ve uyarılma ilkesi, idarenin kamu hizmetini değişen koşullara göre yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir.¹¹ Sanat bakımından bu ilke, özellikle dijital sanat ile yeni teknolojilerin sanata erişim için kullanılması (ör. sanal müze uygulamaları)¹² çerçevesinde anlam kazanacaktır. Bununla birlikte bu ilke yalnızca en “güncel” sanatın sunulması anlamına gelmemelidir; nitekim klasik eserlerin çocuklarla buluşturulmasında da kamu yararı bulunmaktadır. Eşitlik ilkesi uyarınca ise hizmet coğrafi ve ekonomik engellerle karşılaşan çocuklar da dahil olmak üzere herkese ulaştırılmalıdır.¹³ Örnek vermiş olduğumuz dijital araçlar aynı zamanda “mekândan bağımsız” ve düşük maliyetli bir erişim imkânı sunarak eşitliği sağlayıcı bir rol üstlenmektedir.

8 Kamu hizmetinin klasik tanımı için bkz. Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, 1. Cilt, 3. baskı, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 13. Özendirme ve destekleme faaliyetinin tanımı için bkz. Necip Taha Gür, İdarenin Özendirme ve Destekleme Faaliyeti, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 65.

9 Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya: Türk İdare Hukuku, 14. baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2021, s. 554; İlhan Özay, Günlüğünde Yönetim, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2017, s. 235.

10 Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, “2021 Yılı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu”, 2022, s. 11.

11 Turgut Tan, Bahar Bayazit, İdare Hukuku, Ankara, Turhan Kitabevi, 2021, s. 341.

12 Örneğin bkz. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://sanalmuze.gov.tr/>, E.T.: 28.05.2026.

13 Ali Ulusoy, Türk İdare Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2023, s. 535; Yıldızhan Yayla, İdare Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2010, s. 77; Züleyha Keskin, Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 96.

Temel Soru: Ekran mı, Sahne mi?

Dijitalleşme, sanata erişimde büyük bir “*demokratikleşme*” potansiyeli sunsa da ciddi riskler barındırmaktadır. Ekran, uygun fiyatlı olması, çeşitlilik sunması ve mekân sınırlarını aşması bakımından avantajlıdır. Ancak internet erişimindeki eşitsizlik, çocukların algoritmik kürasyonlarla ticari tekdüzeliğe hapsedilmesi ve ekranın fiziksel deneyimin sunduğu aktif katılım ve sosyalleşme etkisini tam olarak karşılayamaması gibi riskler göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle meseleyi “*ekran mı sahne mi*” biçiminde ikili bir tercih sorusu olarak kurulamak yanıltıcı olabilir. Asıl soru, çocukların sanatı deneyimleme biçimidir.

Bu perspektiften hareketle üç eksenli karma model kabul edilmelidir: (i) fiziksel erişimin önceliklendirilmesi ve altyapının sağlanamadığı durumlarda gezici tiyatro/sinebüs¹⁴ gibi taşınabilir altyapılarla tüm çocuklara ulaşılması; (ii) dijital erişimin tamamlayıcı bir rol üstlenmesi (ör. bazı özellikle klasik eserlerin arşivlenerek erişime sunulması veya çeşitli içeriklerin eş zamanlı canlı yayınlanması); ve (iii) dijital okuryazarlığın geliştirilmesi (öğretmen ve ailenin bilgilendirilmesi ve çocukların algoritmik manipülasyona karşı korunması).

Sonuç olarak, devletin temel amacı hak temelli bir yaklaşım benimsyerek sanatı çocuklar için fiziksel olarak erişilebilir kılma yükümlülüğünü askıya almaksızın dijital erişimi tamamlayıcı bir araç olarak kullanmak olmalı ve devlet bu amacı yerine getirirken dijitalleşmenin doğurduğu risklere karşı önlem almalıdır.

14 Örneğin bkz. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, “2024 Faaliyet Raporu”, 2025, s. 298.

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA ÇOCUK MAHREMİYETİ

Prof. Dr. E. Eylem Aksoy Retornaz¹

Giriş

Üretken yapay zekâ sistemlerinin hayatın her alanına hızla nüfuz etmesiyle birlikte, çocukların eğitimden iletişime, oyundan bilgiye erişime kadar pek çok alanda yapay zekâ ile etkileşimi artmıştır. Bu gelişme, öğrenme süreçlerinin desteklenmesi ve özellikle engelli çocuklar bakımından erişilebilirliğin güçlendirilmesi gibi önemli fırsatlar sunarken, çocuk mahremiyeti ve güvenliği açısından da ciddi tehditleri beraberinde getirmektedir.

Bu çerçevede, çocuk mahremiyeti bakımından üç temel risk alanı dikkat çekmektedir: deepfake içerikler, arkadaşlık amaçlı yapay zekâ sohbet botları ve bağlantılı oyuncaklar. Bu üç başlık çocukların duygusal gelişimini, sosyal ilişkilerini, kişisel verilerini ve fiziksel güvenliğini etkileyebilen çok katmanlı sonuçlar yaratmaktadır.

Deepfake İçerikler

Deepfake, “insanların yüz, hareket ve sesini gerçeğe uygun olacak şekilde taklit etmek veya değiştirmek için yapay zekâ teknikleri aracılığıyla fotoğrafların, videoların veya seslerin kullanılmasıdır”². Çocukların, gerçek içerik ile yapay olarak üretilmiş içerik arasındaki ayrımı yapabilme kapasitelerinin yetişkinlere kıyasla daha sınırlı olması, deepfake teknolojilerinin manipülasyon, aldatma ve istismar açısından daha yüksek riskler doğurmasına neden olmaktadır.

Bu teknoloji siber zorbalık amacıyla kullanılabilir. Çocuklar veya akranları, bir çocuğu küçük düşürmek, aşağılamak veya dışlamak amacıyla sahte video ve görüntüler üretebilmekte; bu içerikler çocuğu

¹ Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bilişim ve Teknoloji Hukuku Anabilim Dalı

² KVKK Deep Fake Bilgi Notu, <https://kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/015794c4-061b-4560-a0b2-e372ee536642.pdf> (Erişim Tarihi: 20/05/2026).

işlemediği bir fiille ilişkilendirmek veya uygunsuz davranışlarda bulunuyormuş gibi göstermek için kullanılabilmektedir³.

Deepfake'ler, istismarcıların çocuklara çevrimiçi ortamlarda yaklaşmasını kolaylaştıran bir araç haline gelmiştir. Fail, kendisini başka bir çocuk veya güvenilir bir yetişkin gibi göstermek için sahte ses ve görüntü üretebilmekte, bu sayede çocuğu duygusal olarak etkileyerek cinsel içerikli materyal üretmeye zorlayabilmektedir⁴.

Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü⁵, insan üretimi ile yapay üretim arasındaki ayrımın zorlaşmasından kaynaklanan bilgi bütünlüğü ve güven risklerini kabul etmekte ve sentetik içeriklere yönelik özel şeffaflık yükümlülükleri öngörmektedir. Tüzüğün 50(4) maddesi, deepfake niteliğindeki yapay içeriklerin açık bir şekilde etiketlenmesini ve bu sayede kamuoyunun manipülasyona karşı korunmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede, çocuklara yönelik manipülatif içeriklerin tespiti ve işaretlenmesi açısından önemli bir hukuki dayanak oluşturmakla birlikte, uygulamaya ilişkin açık ve çocuk odaklı uygulamalara gereksinim olduğu açıktır.

Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürüye ve Cinsel İstismara karşı Korunması Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) nin taraflarından oluşan Lanzarote Komitesi 2024 yılında kabul ettiği bir bildiride yapay zekâ ile üretilen veya değiştirilen içeriklerin, bu bağlamda çocuklara yönelik cinsel istismar materyali oluşturulmasının, suç haline getirilmesi gerekliliğinin altını çizmektedir⁶.

3 Bu hususta bkz. ALEXANDER Sergio, "Deepfake Cyberbullying: The Psychological Toll on Students and Institutional Challenges of AI-Driven Harassment", The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 98:2,2025 s. 36-50.

4 Children and Deepfakes, European Parliamentary Research Service, 2025, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775855/EPRS_BRI\(2025\)775855_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775855/EPRS_BRI(2025)775855_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 20/05/2026).

5 Artificial Intelligence Act, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (Erişim Tarihi: 21/05/2026).

6 Declaration on protecting children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by emerging Technologies, Lanzarote Committee, <https://rm.coe.int/declaration-on-protecting-children-against-sexual-exploitation-and-sex/1680b25a78> (Erişim Tarihi: 21/05/2026).

Türk hukuku bakımından da çocukların yer aldığı cinsel içerikli deep fake içeriklerin üretilmesi ve kullanılması müstehcenlik suçunu, cinsel içerikli olmayan ancak deep fake içeriklerin paylaşılması, özel hayatın gizliliğini ihlal, kişisel verilerin hukuka aykırı ele geçirilmesi ve yayılması suçlarını bu içeriklerin tehdit veya şantaj amacıyla kullanılması hâlinde şantaj veya tehdit suçlarını meydana getirebilir. Bununla birlikte, kanaatimizce çocuklara yönelik cinsel içerikli deepfake üretiminin ayrıca ve açıkça suç olarak düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Bu riskler karşısında yalnızca cezai koruma yeterli değildir. Çocukların ve ebeveynlerin dijital içeriklerin manipüle edilebilirliği konusunda bilinçlendirilmesi, sosyal medya hesaplarında güçlü gizlilik ayarlarının kullanılması ve kişisel görsellerin çevrimiçi paylaşımında azami dikkat gösterilmesi önleyici koruma bakımından büyük önem taşımaktadır.

Arkadaşlık Amaçlı Sohbet Botları

Çocuk mahremiyetine yönelik ikinci önemli risk alanı, arkadaşlık amacıyla tasarlanan yapay zekâ sohbet botlarıdır. Bu sistemler, çocukların yalnızlık, anlaşılma ve aidiyet ihtiyaçlarına hitap eden insan benzeri tepkiler üreterek zamanla çocuğun botla gerçek bir arkadaşlık ilişkisi kuruyormuş gibi bağ geliştirmesine yol açabilmektedir. Sürekli erişilebilir olmaları ve duygusal etkileşimi taklit etmeleri nedeniyle bu botlar, çocukların yüz yüze sosyal ilişkilerden ve akran çevresinden uzaklaşmasına, yalnızlık ve kaygı düzeylerinin artmasına neden olabilmektedir.

Bu süreçte çocuklar, bir makineyle konuştuklarını unutup okul bilgileri, adres, aile içi sorunlar ya da duygusal kırılganlıklarını içeren son derece hassas bilgileri gönüllü olarak paylaşabilmektedir. Özellikle çocukların bilişsel ve duygusal gelişim düzeyi dikkate alındığında, bu tür botların tasarımında çocuk odaklı koruma önlemlerinin zorunlu olduğu açıktır.

AB Yapay Zekâ Tüzüğü'nün getirdiği yasaklayıcı çerçeve, tam da bu tür uygulamaların doğurduğu riskleri hedef almaktadır. Tüzüğü 5.

maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde, hassas gruplara yönelik belirli yapay zekâ sistemlerinin tamamen yasaklandığı, bu yolla çocuklar ve yaşlıların bilişsel sınırlılıklarının istismar edilmesinin ve bu grupların manipülatif, zarar verici etkilere maruz bırakılmasının önlenmesinin amaçlandığı açıkça ifade edilmektedir. Antropomorfik (insansı) şekilde tasarlanmış, çocuklarla etkileşimlerinde insan benzeri duygusal tepkiler taklit eden arkadaşlık amaçlı sohbet botları da çocuklarda sağlıksız duygusal bağlar, aşırı kullanım ve gerçek insan ilişkilerinden kopuş riskleri nedeniyle bu yasak kapsamına girebilecek tipik örnekler arasında değerlendirilmektedir⁷.

Arkadaşlık amaçlı yapay zekâ sohbet botları bağlamında, çocukların korunması için yüksek riskli uygulamaların sınırlandırılması, yaş doğrulama, ebeveyn denetimi ve çocuk odaklı tasarım temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, antropomorfik ve duygusal etkileşim kurabilen sistemler karşısında bilişsel farkındalığı artırmaya yönelik bilgilendirme yükümlülükleri ile içerik denetimi, kriz tespiti ve müdahale mekanizmaları önem taşımaktadır⁸.

Bağlantılı Oyuncaklar

Kamera, mikrofon, yüz tanıma, ses algılama ya da bulut bağlantısı gibi özelliklerle donatılan yapay zekâ destekli oyuncaklar, sıradan bir oyun aracı olmanın ötesine geçerek çocuğun davranışlarını sürekli izleyen ve onunla ilgili ayrıntılı veri setleri oluşturan sistemlere dönüşmektedir⁹. Bu oyuncaklar bakımından temel sorunlardan biri, toplanan verilerin niteliği ve bu verilerin işlenmesine gösterilen rızanın geçerliliğidir. Özellikle küçük yaş gruplarında ebeveyn rızası öne çıkmakla birlikte, çocuğun üstün yararını tamamen dışlayan bir yaklaşım çocuk hakları bakımından sorunludur.

7 Commission Guidelines on prohibited artificial intelligence practices established by Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act).

8 Bu hususta arkadaşlık amaçlı yapay zekâ sohbet botlarını düzenlemek ve çocukları zararlı içerikten korumak amacıyla 2025 yılının sonlarında Amerikan Kongresi'ne sunulan federal yasa teklifi CHAT Act (Children Harmed by AI Technology Act) detaylı hükümler içermektedir.

9 AB Yapay Zekâ Tüzüğü'nün 6. maddesi kapsamında, belirli koşulların sağlanması halinde "bağlantılı" veya yapay zekâ destekli oyuncaklar yüksek riskli yapay zekâ sistemleri olarak sınıflandırılabilmekte ve bu durumda daha sıkı düzenleyici yükümlülüklerle tabi olmaktadır.

Uygulamada çoğu gizlilik politikası uzun, teknik ve anlaşılması güç metinlerden oluştuğu için, ebeveynlerin ve çocukların hangi verilerin ne amaçla işlendiğini gerçekten kavraması zorlaşmaktadır. Bu nedenle aydınlatma metnlerinin kısa, açık ve mümkünse görselleştirilmiş biçimde sunulması gerekir. Bunun yanında güçlü parola kullanımı, varsayılan kullanıcı adı ve şifrelerin değiştirilmesi, yalnızca zorunlu verilerin paylaşılması, kamera ve mikrofonun kullanılmadığında kapalı tutulması ve yazılım güncellemelerinin düzenli yapılması çocukların korunması bakımından temel önlemler arasındadır.

Sonuç

Yapay zekâ çağında çocuk mahremiyetinin korunması, yalnızca teknik bir veri güvenliği meselesi değildir; ceza hukuku, veri koruma hukuku ve çocuk hakları hukukunun kesişiminde yer alan bütüncül bir çocuk hakkı sorunudur. Hukuki düzenlemeler, etkili denetim mekanizmaları, yaşa uygun tasarım ilkeleri, veri minimizasyonu, ebeveyn farkındalığı ve çocuklara yönelik dijital okuryazarlık çalışmaları birlikte değerlendirilmelidir.

MEDENİ HUKUK AÇISINDAN EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN KİŞİSEL VERİLERİNİ PAYLAŞMASI

Dr. Doğan KARA¹

Çocukların ebeveynleri tarafından gerçekleştirilen dijital paylaşımlar, çocukların kişilik haklarını, gizlilik ve özel hayat alanını, mahremiyet haklarını ve kişisel veri bütünlüklerini pek çok yönden tehdit etmektedir. Ebeveynlerin sosyal medyada ve dijital platformlarda, çocukların kişisel verilerini içeren içerikler paylaşmalarını ifade etmek amacıyla “*paylaşan ebeveynlik*” şeklinde çevrilebilecek olan “*sharenting*” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Çocuğun kişisel verileri üzerindeki hakkı, bir kişilik hakkıdır ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olarak değerlendirilir. Medeni hukuk çerçevesinde, ayırt etme gücüne sahip olan çocuk, kişisel verileri üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir. Öte yandan, ayırt etme gücü bulunmayan çocuk bakımından ise, çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa, yasal temsilcisinin çocuğun kişisel verilerinin işlenmesine rıza vermesi mümkündür. Yasal temsilci tarafından verilen rıza, çocuğun üstün yararına dayanmıyorsa, kişisel verilerin işlenmesi hukuka aykırıdır.

Çocuğun kişisel verilerinin hukuka aykırı şekilde işlenmesi halinde, TMK m. 25 uyarınca kişilik hakkı saldırıya uğrayan mağdur çocuk, ihlalde bulunan kişilere ve ebeveynlerine karşı (i) önleme, (ii) durdurma, (iii) hukuka aykırılığın tespiti, (iv) maddi ve manevi tazminat ile (v) vekaletsiz iş görmeden doğan davaları açabilir. Önleme davası yoluyla hâkim, çocuğun kişisel verilerinin üçüncü kişilere aktarılmasını emredebilir. Keza, çocuğun sosyal medyada paylaşılan görüntüsünün kaldırılması durdurma davası yoluyla istenebilir². Hâkimin ilamda yer verdiği durdurma emrine aykırı davranılması durumunda, ihlalde bulunanlar hakkında İİK m. 343 hükmünde öngörülen üç aya kadar tazyik hapsi cezası uygulanabilir.

¹ Galatasaray Üniversitesi

² Emel BADUR, Çocuğun Kişisel Verilerinin Korunması, Ankara, 2023, s. 277.

Kişisel verilerin hukuka aykırı şekilde işlenmesi, veri sahibi çocuğun şahıs ve malvarlığı değerlerinin ihlaline sebebiyet verebilir. Nitekim, kişisel verilerin kişilik hakkına dahil olduğu gözetilecek olursa, çocuğun kişisel verilerinin işlenmesi, hukuka uygunluk sebebi bulunmadıkça, her zaman bir kişilik hakkı ihlali meydana getirir. Bu durumda, çocuğun maddi veya manevi bir zarara uğrayan çocuk, TMK m. 25 f. III uyarınca, tazminat talebinde bulunabilir³. Manevi zararın tazmini kapsamında, TBK m. 58 uyarınca, hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir. Bu kapsamda, ebeveynlerin farkındalık eğitimine tabi tutulması gibi, kişisel verileri ihlal edilen çocuk bakımından fayda doğuracak başkaca giderim şekillerine hükmedilebilir.

Çocuğun kişisel verilerini hukuka aykırı şekilde işleyen ebeveynlerin, kişisel verilerin işlenmesi sonucunda bir kazanç elde etmesi mümkündür. TMK m. 25 f. III uyarınca, kişilik hakkı ihlal edilen mağdur, elde edilmiş olan kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesini talep edebilir. Çocuğun kişisel verilerinin sosyal medyada veya dijital platformlarda, reklam veya tanıtım yoluyla veya başka bir şekilde gelir elde etmek amacıyla kullanılması durumunda, söz konusu ekonomik faaliyetten elde edilen kazancın vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca iade edilmesi gerekir.

Ayrıca, çocuğun kişisel verilerinin hukuka aykırı olarak işlenmesi durumunda, ebeveynlerin elde ettiği kazanç çocuğun mallarına dahil kabul edilmelidir. Çocuğun kişisel verilerinin işlenmesi yoluyla elde edilen kazancın çocuk malı sayılması, ebeveynlerin bu malvarlığını hukuka aykırı şekilde sarf etmesi sonucunda, TMK m. 363 f. I uyarınca anne ve babanın sorumluluğunu doğurur. Zira, TMK m. 363 f. I uyarınca, anne ve baba, çocuk mallarının geri verilmesinde vekil gibi sorumludur.

Kişisel verileri ihlal edilmiş olan çocuğun başvurabileceği hukuki imkanlar bakımından en önemli sorunlardan biri zamanaşımıdır. İlk olarak, TBK m. 72 hükmünde düzenlenen iki ve on yıllık haksız fiil

3 İlknur DENİZ, Çocuklara Ait Kişisel Verilerin Türk Medeni Kanunu ve KVKK Kapsamında Korunması, Ankara, 2021, s. 161 vd.

zamanaşımı sürelerinin uygulanması düşünülebilir. Ancak, kanun koyucunun çocuk mallarında TMK m. 363 f. I uyarınca anne ve babanın vekil gibi sorumlu olduğunu öngörmesinden hareketle, kişilik hakları bakımından çocuk ile veli arasındaki ilişki, koruma yükümlülükleri içeren vekalet benzeri bir borç ilişkisi şeklinde nitelendirilebilir. Bu sebeple, çocuk ile veli arasındaki bu borç ilişkisinden doğan alacakların TBK m. 146 uyarınca on yıllık zamanaşımına tabi olması gerekir. Söz konusu 10 yıllık zamanaşımı süresi, TBK m. 153 f. I b. 1 uyarınca velayet süresince işlemez.

Velayet yükümlülüğünü yürüten anne ve baba, iş ve işlemlerinde çocuğun üstün yararına uygun hareket etmek zorundadır. Kanun koyucu, veli sıfatıyla anne ve babanın çocuğun menfaatine aykırı davranışları halinde, kanunda bir dizi koruma mekanizması öngörmüştür. İlk olarak, çocuğun kişisel verilerinin hukuka aykırı şekilde işlenmesi durumunda, TMK m. 346 uyarınca, hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri almak zorundadır. Bu kapsamda, örneğin, hâkim, çocuk adına açılan sosyal medya hesabının kapatılmasını emredebilir veya çocuğun kişisel verilerinin dijital platformlarda paylaşılmasının yasaklayabilir. İkinci olarak, TMK m. 346 uyarınca alınacak tedbirler yetersiz kalırsa, hâkim, TMK m. 347 f. I uyarınca, çocuğu ana ve babadan alarak, bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir.

Son çare olarak, söz konusu tedbirlerin çocuğun korunması için yeterli olmadığı sonucuna ulaşıyorsa, TMK m. 348 uyarınca, hâkim, velayetin kaldırılmasına karar verebilir. TMK m. 348 uyarınca velayetin kaldırılabilmesi için, ana veya babanın velayet görevini gereği gibi yerine getirmemesi veya ağır bir biçimde savaşılması şarttır. Çocuğun salt görüntüsünün sosyal medyada paylaşılması velayetin kaldırılmasını gerekli kılacak ağırlıkta bir ihlal olma özelliği göstermez. Buna karşılık, hâkimin müdahalesine rağmen yoğun ve aşırı bir şekilde çocuğun görüntüsünün sosyal medyada paylaşılması veya çocuğun uygunsuz fotoğraflarının sosyal medyada teşhir edilmesi, somut olay çerçevesinde velayetin kaldırılmasını gerektirebilir.

Kanunda öngörülen koruyucu tedbirlere başvururken, ölçülülük ilkesinin nazara alınması gerekir. Türk Hukuku'nda velayetin kısmen

kaldırılması öngörülmemişse de Fransız Hukuku’nda FrMK m. 377 uyarınca velayetin kısmen bir üçüncü kişiye veya kuruma devri mümkün görülmüştür. Özellikle “*sharenting*” yani paylaşılan ebeveynlik konusunda 2024 öngörülen düzenlemeyle, FrMK m. 377 f. IV uyarınca, çocuğun görüntüsünün ebeveynleri tarafından yayılması, çocuğun onuruna veya manevi bütünlüğüne ağır bir zarar verdiği takdirde; çocuğun görüntüsü üzerindeki haklarının kullanımının üçüncü bir kişiye devredilebilir⁴. Böylece, yalnızca çocuğun görüntüsü üzerindeki hakların kullanımı bir üçüncü kişiye devredilmekte; şüphesiz daha ölçülü bir tedbire başvurulmaktadır.

Ayrıca, çocuğun kişisel verilerini ihlal eden ebeveynin velayet kendisine bırakılmamış olan anne veya baba olması da mümkündür. Bu durumda, TMK m. 323 uyarınca velayet kendisine verilmemiş olan ebeveyn ile çocuk arasında kişisel ilişki tesis edilir. Çocukla kişisel ilişki tesis edilen ebeveyn, çocuğun kişisel verilerinin korunması hakkını ihlal ederse, kişisel ilişki sınırlandırılabilir veya tamamen kaldırılabilir. Örneğin, kişisel verilerin hukuka aykırı işlenmesi halinde, kişisel ilişkinin bir refakatçi eşliğinde gerçekleştirilmesine karar verilebilir veya kişisel ilişki tamamen kaldırılabilir⁵.

Şayet çocuğun ayırt etme gücü varsa, kişilik hakkını koruyan davalar, bizzat kendisi tarafından açılabilir. Şayet çocuğun ayırt etme gücü yoksa, bu durumda, davanın yasal temsilcisi tarafından açılması gerekir. Öte yandan, kişisel verilerin velayet yükümlülüğü bulunan ebeveynler tarafından ihlal edilmesi durumunda, TMK m. 426 f. II b. 2 uyarınca menfaat çatışması sebebiyle, çocuğa kayyım atanması zorunludur. Kayyım atanması gereken hallerde TMK m. 430 uyarınca vesayet makamı olarak görev yapan sulh hukuk mahkemesi, herhangi bir ilgilinin başvurusu üzerine veya kendiliğinden kayyım atamaya yetkilidir.

4 Bahar YILDIZ OĞUZ, Dijital Çağda Çocuğun Mahremiyet Hakkının Korunması: Paylaşılan Anne-Babalar Özelinde Sosyal Medya ve Çocuk İstismarı, İstanbul 2024, s. 95-96.

5 Örneğin bkz. Yargıtay 2. HD, E. 2020/1370, K. 2020/2447, T. 16.2020 (Kazancı).

OYUN HAKKINDAN OYUN BAĞIMLILIĞINA: DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI

Süreyyanur Kitapçioğlu¹

Oyun, çocuk açısından bir ayrıcalık değil, gelişimsel bir haktır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğun dinlenme, boş zaman ve oyuna katılma hakkını güvence altına almakta ve çocuğa ilişkin her işlemde üstün yararının öncelikli olarak gözetilmesini öngörmektedir². Söz konusu hak, dijital oyunları da kapsamaktadır. Çocuk Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 25 (2021) belgesi, dijital ortamı, Sözleşme'de tanımlanan tüm hakların yeni bir uygulama alanı olarak nitelendirmektedir³; çocuğun çevrim içi katılım hakkı kadar, ticari sömürüye ve zarar verici tasarıma karşı korunma hakkı da bu çerçeveye dâhildir. Bu çerçeve, dijital oyunun bir hak mı yoksa bir risk mi olduğu yönündeki ikili soruyu aşmayı gerektirir; çünkü her iki nitelik aynı anda geçerli olabilmektedir. Nitekim aynı oyun davranışı, birbirinden farklı iki yolak üzerinden ilerleyebilir⁴. İlk yolakta oyun; keyif, başarı, akış ve sosyal bağ üretmekte, problem çözme ve iş birliği gibi gelişimsel kazanımlar sağlamakta ve oyun hakkının dijital uzantısı olarak işlevselliğini korumaktadır. İkinci yolakta ise oyun, depresyon, kaygı ve yalnızlık gibi olumsuz duygulanımlardan kaçışın ve bir tür kendi kendine tedavinin aracına dönüşmekte; kısa vadeli rahatlama, uzun vadede bağımlılık döngüsünü pekiştirmektedir. Aynı gözlenebilir davranışın altında farklı mekanizmaların bulunması, tek tip bir hukuki ya da klinik yanıtın yetersiz kalacağına işaret etmektedir.

Oyun hakkının dijital ortamda korunması ve müdahale gerektiren durumların belirlenmesi, yalnızca kullanım süresine değil; işlev kaybı,

¹ Klinik Psikolog Dr.

² Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989), md. 31 (dinlenme, boş zaman ve oyun hakkı) ve md. 3 (çocuğun üstün yararının önceliği).

³ BM Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 25 (2021): Çocuk haklarının dijital ortamla ilişkili olarak uygulanması.

⁴ I-PACE modeli (Person-Affect-Cognition-Execution) için bkz. Brand vd. (2016; 2019; 2025).

belirgin sıkıntı, gelişimsel zarar ve çocuğun üstün yararı ölçütlerine dayandırılmalıdır. Oyun oynama bozukluğu, ICD-11’de resmî bir tanı kategorisi olarak yer almakta; DSM-5’te ise ileri araştırma gerektiren bir durum olarak sınıflandırılmaktadır⁵. Belirleyici ölçüt, oynanan saat miktarı değil; kontrol kaybı, oyuna yaşamsal önceliklerin önünde yer verilmesi ve olumsuz sonuçlara karşın davranışın sürdürülmesidir. Stevens ve arkadaşlarının (2025) “yeşil saat / kırmızı saat” yaklaşımı bu ayrımı belirginleştirmektedir: belirleyici olan toplam süre değil, sürenin gündelik işleyiş içindeki konumudur. Boş zamanda ve sorumluluklar tamamlandıktan sonra oynanan süre sağlıklı kullanıma; uyku, okul, aile ve öz bakımın yerini alan süre ise riskli kullanıma işaret etmektedir⁶. Bu nedenle, yalnızca saat sınırına dayanan hukuki ve idari düzenlemeler, riskli kullanım ile sağlıklı oyun davranışını birbirinden ayırt etmekte yetersiz kalmaktadır.

Türkiye verileri bu çerçeveyi görgül düzeyde desteklemektedir. 44 çalışmayı ve 26.189 ergeni kapsayan bir meta-analiz, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOB) ile risk etkenleri (dışsallaştırma, dürtüsellik, yalnızlık ve işlevsiz oyun bilişleri) arasında pozitif; psikolojik sağlamlık, öz kontrol ve sosyal destek gibi koruyucu etkenlerle negatif yönde bir ilişki ortaya koymuştur⁷; dürtüsellik ile İOOB arasındaki ilişki, Türkiye örnekleminde küresel ortalamanın üzerinde bulunmuştur. Meta-analitik yapısal eşitlik modellemesi (MASEM), İOOB’nin tek nedenli bir tablo değil, çok etkenli bir ilişki ağı olduğunu; öz düzenlemenin ise farklı risk yollarının kesiştiği transdiagnostik bir eksen niteliği taşıdığını göstermektedir.

Aynı çalışmanın; bilişsel davranışçı terapi, kabul ve kararlılık terapisi, motivasyonel görüşme ve aile bileşenlerini birleştiren tek-denekli müdahale aşamasında, sekiz ergenin tümünde oyun süresinde ve belirti düzeyinde güvenilir azalma elde edilmiş; depresyon, kaygı

5 Dünya Sağlık Örgütü, ICD-11 (2022), 6C51 Oyun Bozukluğu; Amerikan Psikiyatri Birliği, DSM-5, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (ileri araştırma kategorisi).

6 Stevens vd. (2025), Addiction. “Yeşil saat / kırmızı saat” ayrımı, toplam süreden çok işlevsiz yerleşimin klinik risk açısından belirleyici olduğunu göstermektedir.

7 Kitapçioğlu, S. (2026). Ergenlerde internet oyun oynama bozukluğu: Meta-analiz, meta-analitik yapısal eşitlik modellemesi (MASEM) ve çoklu başlangıç noktalı tek-denekli deneysel desen temelli bütüncül bir inceleme [Doktora tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

ve yalnızlık düzeyleri gerilerken öz kontrol ve okula bağlılık yükselmiştir. Bu bulgular, İOOB'nin yasaklayıcı yaklaşımlardan ziyade işlev odaklı ve çok bileşenli müdahalelerle ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu yaklaşım, uluslararası uzlaşıyla da örtüşmektedir. Ankara'da 21-22 Nisan 2026 tarihlerinde düzenlenen uluslararası UNICEF ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı buluşmanın sonuç bildirgesi; çevrim içi cinsel sömürüden siber zorbalığa ve yapay zekâ çağında yeniden biçimlenen zararlara uzanan bir risk alanı tanımlamış ve buna karşılık üç boyutlu bir müdahale çerçevesi önermiştir: hak temelli bir hukuki çerçeve, etkili sektör yönetişimi (tasarımda ve varsayılan ayarlarda güvenlik) ve bütünleşik çocuk koruma mekanizmaları⁸. Bildirgenin temel vurgusu, bu çalışmanın da savunduğu tezle örtüşmektedir: yaş sınırı bir araçtır; ancak hak temelli ve kapsamlı önlemlerle bütünleştirilmedikçe tek başına yeterli değildir.

Bu değerlendirme, oyun platformları açısından da geçerlidir; çünkü oyun ve sosyal medya, canlı sohbet, yayıncılık, algoritmik öneri ve mikro-ödül sistemleri aracılığıyla iç içe geçmiştir. Nitekim yaş temelli sosyal medya kısıtlamaları Avrupa'da hızla yaygınlaşmaktadır; Avustralya 16 yaş altı için yasağı yürürlüğe koymuş, çeşitli Avrupa ülkeleri benzer modelleri benimsemiş ya da gündeme getirmiştir. Buna karşılık güncel bir bilimsel değerlendirme, salt yasağa dayalı yaklaşımın uygulanması kolay ancak etkililiği sınırlı bir çözüm olduğunu ileri sürmektedir⁹: zararın tüm çocuklarda eşdeğer olduğu varsayımı geçerli değildir ve bu varsayım bireysel farklılıkları görünmez kılmaktadır; gözlenen etki büyüklükleri küçüktür; yaş doğrulamasının teknik olarak kırılgan olması nedeniyle yasak kolaylıkla aşılabilmekte ve sosyal medyanın aidiyet, öğrenme ve sosyal destek gibi gelişimsel işlevleri göz ardı edilmektedir. Asıl sorun, çocuk kullanıcıyı bütünüyle dışlamak değil, bağımlılık riskini artırabilen tasarımı düzenlemektir:

8 UNICEF & T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dijital Ortamda Çocuk Koruma Uluslararası Politika ve Uygulama Paylaşımı, Sonuç Bildirgesi, 21-22 Nisan 2026, Ankara.

9 Ciudad-Fernández, Zarco-Alpuente, Perales, Montag, King, Baños ve Billieux (2026). Age-based social media restrictions for adolescence.

tasarımda güvenlik, algoritmik şeffaflık ve sömürücü olmayan iş modelleri.

Tüm bu unsurları bütünleştiren ölçüt, üstün yarar testidir. Çocuğun üstün yararı, Genel Yorum No. 25 ışığında; korumayı, katılımı ve gelişimi eşzamanlı olarak gözetmeyi gerektirir¹⁰. Koruma; zararlı tasarımdan, manipülatif algoritmalarından ve çevrim içi istismardan korunmayı; katılım, çocuğun dijital ortamda görüş bildirme ve ifade hakkı ile oyun hakkının dijital boyutunu; gelişim ise öğrenmeyi, dijital okuryazarlığı ve kanıta dayalı desteğe erişimi kapsamaktadır. Bu üç bileşenden biri eksik kaldığında test karşılanmış sayılmaz. Salt yasak ise bu üç bileşenden yalnızca birini kısmen karşılamaktadır.

Bu çerçeveden hareketle, hukuk uygulayıcılarına beş eksenli ve bütüncül bir yaklaşım önerilmektedir:

Endüstri sorumluluğu. Tasarımda güvenlik ilkesinin benimsenmesi, algoritmik şeffaflığın sağlanması ve bağımlılık riskini artırabilen tasarım öğelerinin düzenlenmesi: otomatik oynatma, sonsuz kaydırma, değişken ödül, loot box, saldırgan bildirim ve oyun içi harcama baskısı.

Veri ve algoritma koruması. Çocuklara yönelik hedefli reklamın ve profillemeye uygulamalarının sınırlandırılması ile AB Dijital Hizmetler Yasası'yla uyumlu ulusal standartların geliştirilmesi. Türkiye'de kişisel veri, reklam, tüketici hukuku, çocuk koruma ve sağlık hizmetleri alanlarının bütüncül biçimde ele alınması gerekmektedir.

Standart tanısal ölçüt. “*Ekran süresi*” yerine işlev kaybı ve belirgin sıkıntı temelli ölçütlerin esas alınması; “*yeşil saat / kırmızı saat*” gibi araçların ulusal düzeyde uyarlanması.

Önleme ve okuryazarlık. Okul temelli dijital okuryazarlık programları, ebeveyn psikoeğitimi ve LGS/YKS gibi yüksek riskli dönemlere özgü destek protokollerinin geliştirilmesi.

¹⁰ BM ÇHS md. 19 ve 34 (koruma); md. 12 ve 13 (katılım ve ifade); md. 6 ve 29 (yaşam, gelişim ve eğitim). Bkz. Genel Yorum No. 25 (2021).

Klinik erişim hakkı. Kanıta dayalı ve çok bileşenli müdahalelere eşitlikçi erişimin sağlanması ve tedaviye ilişkin damgalanmanın azaltılması.

Sonuç olarak, yasak tek başına çocuğu korumamaktadır. Çocuğu koruyan; hakların güvence altına alınması, dijital ortamın güvenli biçimde tasarlanması ve bağımlılığın kanıta dayalı olarak ele alınmasıdır. Oyun, dijital boyutuyla da bir çocuk hakkıdır; bağımlılık ise yalnızca yasaklarla çözülemeyecek, erken tanı, aile desteği, okul temelli önleme ve kanıta dayalı müdahale gerektiren klinik bir durumdur. Üstün yarar ilkesi, korumayı, katılımı ve gelişimi eşzamanlı olarak gözetmeyi gerektirmektedir.

OYUN BAĞIMLILIĞI İLE SİBER STALKİNG ARASINDAKİ İLİŞKİ

M.Buket Soygüt¹

Bu tebliğde, oyun bağımlılığı ile siber ısrarlı takip (cyberstalking) arasındaki ilişki, teknoloji destekli şiddet olgusu çerçevesinde ele alınacak; özellikle çocuklar bakımından ortaya çıkan riskler ile Türk ceza hukukunun bu olguya verdiği yanıt, karşılaştırmalı hukuktaki durum değerlendirilecektir.

Teknoloji Destekli Şiddet Kavramı ve Türleri

Konuya öncelikle teknoloji destekli şiddet kavramıyla başlamak gerekir. Teknoloji Destekli İstismar veya Şiddet (Technology-Facilitated Abuse/Violence), akıllı telefonlar, sosyal medya platformları, mesajlaşma uygulamaları, konum servisleri ve akıllı cihazlar gibi dijital teknolojilerin, bir kişiyi kontrol etmek, izlemek, tehdit etmek, itibarsızlaştırmak veya zarar vermek amacıyla kullanılmasını ifade etmektedir. Bu kavram, psikolojik, ekonomik veya cinsel şiddet gibi klasik şiddet biçimlerinin dijital ortama taşınmış ve teknolojinin sağladığı hız, anonimlik ve erişilebilirlik sayesinde çok daha yaygın ve etkili hâle gelmiş görünümünü oluşturmaktadır. Ceza hukuku bakımından ise çoğu zaman tehdit, şantaj, kişisel verilerin hukuka aykırı kullanılması veya özel hayatın gizliliğinin ihlali gibi mevcut suç tiplerinin dijital görünüm biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teknoloji destekli şiddetin en önemli görünüm biçimlerinden biri siber ısrarlı takiptir. Bunun yanında çevrimiçi taciz ve tehdit, rıza dışı özel görüntülerin paylaşılması, deepfake içeriklerin üretilmesi, cinsel şantaj, sosyal medya hesaplarının ele geçirilmesi veya taklit edilmesi, dijital gözetim, casus yazılımlar aracılığıyla partnerin izlenmesi, kişisel bilgilerin ifşa edilmesi (doxing), dijital ekonomik istismar ve çevrimiçi oyun platformlarında gerçekleştirilen sistematik taciz davranışları da teknoloji destekli şiddetin önemli türleri arasında yer almaktadır.

¹ Dr. Öğr.Üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Siber-Stalking

“*Stalking*” kavramı, köken itibarıyla avcılık terminolojisinden gelmekte ve avın gizlice izlenmesini ifade etmektedir. Hukuki anlamda ise kişinin istememesine rağmen sistematik biçimde takip edilmesi ve huzurunun bozulması anlamına gelmektedir. İlk kez 1990 yılında California Ceza Kanunu’nda bağımsız bir suç olarak düzenlenen stalking, zaman içerisinde birçok hukuk sisteminde suç hâline getirilmiştir. Avrupa düzeyinde ise İstanbul Sözleşmesi’nin 34. maddesi, taraf devletlere ısrarlı takip fiilini suç olarak düzenleme yükümlülüğü getirmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de özellikle Opuz ve Volodina kararlarında stalking davranışlarını yalnızca psikolojik şiddet olarak değil, çoğu zaman fiziksel şiddetin habercisi ve öncüsü olarak değerlendirmiş ve devletin bunları önlemedeki pozitif yükümlülüğünü de ortaya koymuştur.

Israrlı takip hem fiziksel hem de dijital ortamda gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan siber stalking ise, klasik takip davranışından farklı olarak esasen bilgi toplama ve mağdur hakkında sürekli bilgi sahibi olma üzerinden yürütülen bir kontrol mekanizmasıdır. Bu nedenle siber stalking, “*bilme*” eyleminin zamanla “*sahip olma*” arzusuna dönüşmesi şeklinde de açıklanmaktadır. Evan Stark’ın zorlayıcı kontrol (coercive control) yaklaşımında ifade ettiği üzere stalking, failin mağdura karşı her şeyi yapabilme gücünü ve her yerde bulunabilme hissini yaratmaya yönelik süreklilik arz eden gözetim taktiklerinden oluşmaktadır.

Türkiye’de ısrarlı takip suçu, 2022 yılında Türk Ceza Kanunu’nun 123/A maddesi ile bağımsız bir suç olarak düzenlenmiştir. Hüküm, iletişim araçları veya bilişim sistemleri kullanılarak gerçekleştirilen takip davranışlarını da kapsamaktadır ve suçun çocuğa karşı işlenmesi nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir.

Bununla birlikte mevcut araştırmalar, siber stalking vakalarının büyük bölümünün adli mercilere hiç yansımadığını göstermektedir. Yakın tarihli ulusal araştırmalarda teknoloji destekli şiddet türlerinin yalnızca çok küçük bir kısmının kolluk kuvvetlerine veya ilgili plat-

formlara bildirildiği görülmektedir. Bildirim yapılmamasının başlıca nedenleri arasında olayın yeterince ciddi görülmemesi, mağdurun korku veya utanç duyması ve başvurunun sonuç vermeyeceğine inanılması bulunmaktadır. Çocuklar bakımından ise durum daha da çarpıcıdır. Araştırmalar, gençlerin ebeveynlerinin dijital teknolojilere ilişkin bilgi eksikliği nedeniyle yardım istemekten kaçındıklarını, yetişkin müdahalesinin zorbalığı artıracığı veya fiziksel şiddete dönüşeceği endişesini taşıdıklarını ortaya koymaktadır.

Siber stalking mağdurlarının önemli bölümünü kız çocukları ve kadınlar oluşturmaktadır. Çocuklarda mağduriyetin en yoğun görüldüğü yaş grubu 13-15 yaş aralığıdır. Mağduriyet; depresyon, kaygı bozuklukları, sosyal çekilme ve akademik başarının düşmesi gibi ciddi psikolojik sonuçlara yol açmaktadır. Buna karşılık yabancı literatürde dahi ergenlere yönelik çalışmaların sınırlı olduğu, kavramsal birlik sağlanamadığı ve birçok çalışmada siber stalking yerine cyberbullying kavramının tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca cinsel yönelim, etnik köken veya diğer aidiyet unsurlarının mağduriyet üzerindeki etkisi henüz yeterince açıklığa kavuşmuş değildir.

Oyun platformlarında siber-stalking riski

Bu genel çerçeve içerisinde çevrimiçi oyun ortamları özel önem taşımaktadır. Günümüzde dünyada yaklaşık 3,3 milyar kişinin dijital oyun oynadığı dikkate alındığında, oyun platformlarının yalnızca eğlence alanı olmadığı, aynı zamanda sosyal etkileşimlerin yoğun biçimde yaşandığı dijital kamusal alanlar hâline geldiği görülmektedir. Çok oyunculu çevrimiçi oyunlar, sürekli çevrimiçi olma, anlık mesajlaşma ve sesli iletişim imkânları sayesinde faile mağdura sürekli ulaşabilme ve farklı hesaplar kullanarak temas kurmayı sürdürme fırsatı sunmaktadır.

Bunun yanında birçok oyun topluluğunda rekabetçi kültür, anonimlik ve saldırgan söylemin normalleştirilmesi stalking davranışlarını kolaylaştırmaktadır. Özellikle kadın oyuncular, LGBTİ+ bireyler veya oyunda başarılı performans gösteren kişiler, sistematik biçimde hedef alınabilmektedir.

Oyun bağımlılığı ile stalking arasındaki ilişki ise çift yönlüdür. Fail açısından bakıldığında, oyun bağımlılığı bulunan bireylerin zamanlarının önemli bölümünü çevrimiçi geçirmeleri, belirli kişilere aşırı odaklanmaları ve reddedilmeye karşı düşük tolerans göstermeleri, reddedilen sosyal etkileşimlerin stalking davranışına dönüşmesini kolaylaştırabilmektedir. Mağdur açısından ise uzun süre çevrimiçi kalan bireylerin daha görünür olmaları ve sürekli erişilebilir durumda bulunmaları stalking riskini artırmaktadır. Özellikle gençlerde yoğun dijital maruziyetin çoklu fail deneyimi, daha ağır tehditler ve daha yoğun kaçınma davranışlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

Bu nedenle oyun bağımlılığı ile stalking arasında kendini besleyen döngüsel bir ilişki bulunmaktadır. Oyun bağımlılığı çevrimiçi maruziyeti artırmakta; artan maruziyet stalking riskini yükseltmekte, stalking mağduriyeti stres ve kaçış ihtiyacını artırmakta; birey yeniden dijital oyunlara yönelmekte ve böylece döngü sürekli olarak kendisini yeniden üretmektedir.

Türkiye'deki durum

Ceza hukuku bakımından oyun platformları üzerinden gerçekleştirilen stalking fiilleri Türk Ceza Kanunu'nun 123/A maddesi kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bunun yanında tehdit, şantaj, özel hayatın gizliliğinin ihlali ve kişisel verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesi veya yayılması gibi suç tipleri de çoğu zaman birlikte uygulanmaktadır. Ancak anonim hesaplar, uluslararası sunucular ve dijital delillerin korunmasındaki güçlükler nedeniyle oyun platformlarında işlenen stalking vakalarının soruşturulması klasik fiziksel takip olaylarına göre çok daha karmaşık hâle gelmektedir.

Bu noktada önleme politikaları büyük önem taşımaktadır. Siber stalking ile mücadele yalnızca ceza hukukunun konusu değildir. Birincil önleme kapsamında dijital okuryazarlığın geliştirilmesi, çocuklara mahremiyet ve güvenli internet kullanımı konusunda eğitim verilmesi, ebeveyn farkındalığının artırılması ve platformların “*safety by design*” anlayışıyla tasarlanması gerekmektedir. İkincil önleme düzeyinde erken uyarı işaretlerinin tanınması, okul rehberlik servisleri-

nin sürece aktif katılımı ve platformların etkin şikâyet mekanizmaları önem kazanmaktadır. Üçüncül önleme ise hukuki başvuru yollarının işletilmesini, dijital delillerin korunmasını, psikososyal destek sağlanmasını ve failin dijital erişiminin engellenmesini kapsamaktadır.

Türkiye’de mevcut koruma mekanizmaları normatif olarak belirli ölçüde gelişmiş görünmektedir. Türk Ceza Kanunu’nun ilgili hükümleri, 6284 sayılı Kanun kapsamındaki koruyucu tedbirler, 5651 sayılı Kanun çerçevesindeki içerik kaldırma ve erişim engelleme mekanizmaları ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki sosyal hizmet tedbirleri önemli araçlar sunmaktadır. Bununla birlikte uygulamada koruma yetersiz kalmaktadır. Özellikle dijital delillerin toplanmasındaki güçlükler, kolluk ve yargının teknoloji destekli şiddeti zaman zaman düşük yoğunluklu bir sorun olarak değerlendirmesi ve klasik koruma tedbirlerinin VPN, sahte hesap veya yeni kullanıcı profilleri karşısında etkisiz kalabilmesi uygulamanın en zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Çocuk Güvenliği ile Platform Ekonomisi Arasındaki Yapısal Çatışma

Bunun yanında, çevrimiçi oyun platformlarının faaliyet modelleri incelendiğinde, çocukların üstün yararının korunmasından ziyade kullanıcı etkileşimini artırma, kullanıcı kaybını önleme ve ekonomik kârlılığını maksimize etme hedeflerinin önceliklendirildiği görülmektedir. Platform ekonomisinin temel dinamikleri, kullanıcıların platformda daha uzun süre kalmalarını ve etkileşimlerinin devamlılığını teşvik ettiğinden, çocukların maruz kalabilecekleri dijital risklerin önlenmesine yönelik koruyucu ve engelleyici mekanizmaların çoğu zaman ikincil planda kaldığı söylenebilir. Bu durum, çocukların dijital ortamda stalking, siber zorbalık, cinsel istismar amacıyla kurulan iletişimler ve diğer çevrimiçi tehditlere karşı yeterli düzeyde korunamamalarına zemin hazırlamaktadır.

Nitekim platform işletmecilerinin gönüllü öz denetim mekanizmaları geliştirmeleri veya çocuk güvenliğini önceleyen politikaları ekonomik maliyetleri gözetmeksizin hayata geçirmeleri beklenmemelidir. Zira algoritmik öneri sistemlerinin, kullanıcı etkileşimini artırmaya

yönelik tasarlanmış ticari yapısının, güvenlik odaklı müdahalelerle doğal bir gerilim içerisinde olduğu kabul edilmektedir. Kullanıcı davranışlarını sınırlandıran, yaş doğrulama süreçlerini sıkılaştıran, anonimliği azaltan veya içerik denetimini yoğunlaştıran uygulamalar, platformların ticari performansı üzerinde olumsuz etki yaratabileceğinden, bu tür tedbirlerin piyasa dinamikleri içerisinde kendiliğinden ve yeterli ölçüde uygulanması gerçekçi görünmemektedir.

Bu nedenle çocukların dijital ortamlarda etkin biçimde korunabilmesi, yalnızca platformların kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına veya gönüllü uyum politikalarına bırakılmamalıdır. Aksine, çocuk hakları eksenli bir düzenleyici yaklaşım benimsenerek platformlar üzerinde etkin idari gözetim ve denetim mekanizmaları kurulmalı; çocuk güvenliğine ilişkin yükümlülüklerin ihlali hâlinde caydırıcı idari yaptırımlar uygulanmalıdır. Böylece çocukların üstün yararı ilkesi, ticari kaygılar karşısında ikincil bir değer olmaktan çıkarılarak dijital oyun ekosisteminin temel düzenleyici ilkesi hâline getirilebilecektir.

Karşılaştırmalı Hukukta İyi Uygulama Modelleri

Karşılaştırmalı hukukta çocukların dijital ortamlarda stalking, siber zorbalık ve teknoloji destekli şiddetten korunmasına yönelik düzenlemeler incelendiğinde, ortak eğilimin bireysel ceza sorumluluğundan ziyade önleyici müdahale, platform sorumluluğu ve risk temelli düzenleme anlayışına yöneldiği görülmektedir.

Avrupa Birliği, bu yaklaşımın en kapsamlı örneğini oluşturmaktadır. Özellikle Digital Services Act (DSA) (2022/2065) ile çok büyük çevrimiçi platformlara (Very Large Online Platforms - VLOPs) çocuklar bakımından ortaya çıkabilecek sistemik riskleri (systemic risks) analiz etme ve azaltma yükümlülüğü getirilmiştir. Platformlar algoritmalarını, öneri sistemlerini ve içerik denetim mekanizmalarını çocukların üstün yararı doğrultusunda tasarlamak zorundadır. Ayrıca çocuk koruma kurumlarının bildirimleri öncelikli olarak değerlendirilmekte; yükümlülüklerle aykırılık halinde Avrupa Komisyonu tarafından yıllık küresel cironun %6'sına kadar idari para cezası uygulanabilmektedir.

Birleşik Krallık, Online Safety Act 2023 ile platformlara kapsamlı bir duty of care (özen yükümlülüğü) yüklemiştir. Düzenleme, çocukların karşılaşabileceği zararlı içeriklerin ve davranışların önceden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında stalking bakımından Stalking Protection Orders (SPOs), ceza yargılamasının sonucunu beklemeksizin dijital iletişim yasağı, sosyal medya kullanımının sınırlandırılması ve mağdurla temasın engellenmesi gibi koruyucu tedbirlerin uygulanmasına imkân tanımaktadır. Denetim ve yaptırım yetkisi bağımsız düzenleyici kurum Ofcom tarafından kullanılmaktadır.

Avustralya, bağımsız bir dijital güvenlik otoritesi olan eSafety Commissioner modeliyle dikkat çekmektedir. Komisyon, çocuklara yönelik siber zorbalık ve çevrimiçi cinsel istismar içeriklerinin kaldırılmasını emredebilmekte, platformlara yüksek tutarlı idari para cezaları uygulayabilmekte ve gerektiğinde geo-blocking tedbirlerine başvurabilmektedir. Ayrıca platformların yalnızca kullanıcı içeriklerinden değil, algoritmaları ve ürün tasarımlarının oluşturduğu risklerden de sorumlu tutulması, “*safety by design*” yaklaşımının önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde federal düzeyde kapsamlı bir düzenleme bulunmamakla birlikte, California Age-Appropriate Design Code Act (CAADCA) çocuk odaklı tasarım anlayışını benimsemiştir. Kanun, çocukların kullanabileceği dijital hizmetlerde Data Protection Impact Assessment (DPIA) yapılmasını, varsayılan yüksek gizlilik ayarlarının uygulanmasını, çocukların davranışsal profilinin çıkarılmasının sınırlandırılmasını ve manipülatif tasarımların (dark patterns) önlenmesini öngörmektedir. Her ne kadar kanunun uygulanması ifade özgürlüğü gerekçesiyle anayasal tartışmalara konu olmuş olsa da çocuk güvenliğini platform tasarımının merkezine yerleştiren ilk düzenlemelerden biri olması bakımından önemli bir model oluşturmaktadır.

Bu modellerin ortak noktası, çocukların dijital güvenliğinin yalnızca ceza hukuku yaptırımlarıyla sağlanamayacağı; hızlı koruma tedbirleri, platformlara yönelik önleyici yükümlülükler, etkili idari denetim ve çocuk odaklı tasarım ilkelerinin birlikte uygulanması gerektiği anlayışını benimsemeleridir.

Sonuç

Sonuç olarak, oyun bağımlılığı ile siber stalking arasında yalnızca tesadüfi değil, yapısal ve karşılıklı beslenen bir ilişki bulunmaktadır. Dijital oyun ekosistemleri, uygun önleyici mekanizmalar oluşturulmadığı takdirde stalking davranışlarının gelişmesi için elverişli ortamlar yaratabilmektedir. Bu nedenle etkili mücadele yalnızca yeni suç tipleri oluşturmakla sınırlı kalmamalı; çocuk koruma politikaları, platform sorumluluğu, dijital okuryazarlık, adli bilişim kapasitesi ve uluslararası iş birliğini birlikte içeren bütüncül bir strateji benimsenmelidir. Ancak bu şekilde dijital dünyanın sunduğu fırsatlardan yararlanılırken özellikle çocukların ve gençlerin teknoloji destekli şiddete karşı etkin biçimde korunması mümkün olacaktır.

DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUK HAKLARININ GÜNCEL SORUNLARI: SOSYAL MEDYA, ÇEVİRİMİÇİ İSTİSMAR, DİJİTAL OYUNLAR VE KİŞİSEL VERİLER

Mustafa Sansar¹

GİRİŞ

Dijitalleşme, çocukların yaşamını dönüştüren en köklü toplumsal süreçlerden birini temsil etmektedir. Günümüzde çocuklar; sosyal medya platformları, çevrimiçi oyunlar ve mobil uygulamalar aracılığıyla daha erken yaşlarda internet ortamıyla tanışmakta; bu ortamın sunduğu olanaklar kadar risklerle de yüz yüze gelmektedir². Türkiye’de 6-15 yaş grubundaki çocukların yüzde seksenin üzerinde bir oranda düzenli internet kullandığı görülmektedir³. Bu oran, dijital ortamın çocuklar için alelade bir eğlence mecrası olmaktan çıkarak gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçasına dönüştüğünü göstermektedir.

Bu çalışma, söz konusu dönüşümün hukuki boyutlarını dört temel başlık altında incelemektedir: sosyal medyanın çocuk güvenliğine etkileri, çevrimiçi istismar ve mevcut hukuki koruma mekanizmaları, dijital oyunların çocuklar üzerindeki etkileri ile kişisel verilerin korunması.

I. SOSYAL MEDYA VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ

Sosyal medya platformları, çocuklar açısından hem iletişim hem de kimlik inşası alanı olarak işlev görmektedir. Ancak bu platformlar; si-ber zorbalık, nefret söylemi ve kişilik haklarına saldırı gibi ciddi riskleri

¹ Adli Bilişim Uzmanı, Resmi bilirkişi

² Bu bilgi dijital ortamda çocukların internet kullanım yaygınlığına ilişkin genel değerlendirmeyi desteklemektedir.

³ İnternet kullanım oranlarının yüksekliği dijital ortamın günlük yaşamın önemli bir parçası olduğunu göstermektedir.

de beraberinde getirmektedir⁴. Türk hukuku bakımından 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve 5651 sayılı Kanun, platformların içerik kaldırma ve erişim engelleme yükümlülükleri çerçevesinde çocukları korumaya yönelik bazı mekanizmalar öngörmektedir⁵.

Bununla birlikte, ulusal mevzuattaki boşluklar dikkat çekmektedir. Çocukların sosyal medya hesabı açabilmesi için yaş sınırının yalnızca platformların kendi kullanım koşullarına bırakılması ve bu koşulların etkin biçimde denetlenememesi, hukuki koruma açısından önemli bir zafiyet oluşturmaktadır.

Ebeveyn onayı mekanizmalarının güçlendirilmesi ve platforma özgü yaş doğrulama sistemlerinin yasal zorunluluk hâline getirilmesi bu bağlamda öncelikli çözüm önerileri arasında sayılabilir.

II. ÇEVİRİMİÇİ İSTİSMAR VE HUKUKİ KORUMA MEKANİZMALARI

Çevrimiçi çocuk istismarı; cinsel içerikli görüntülerin üretilmesi, paylaşılması ve grooming (çevrimiçi tuzağa düşürme) gibi farklı biçimlerde tezahür etmektedir. Avrupa Konseyi'nin Lanzarote Sözleşmesi, bu alandaki en kapsamlı uluslararası hukuki belge olma niteliğini korumaktadır⁶.⁵ Türkiye, söz konusu sözleşmeye taraf olmakla birlikte iç hukukta etkin uygulama mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 103. maddesi çocukların cinsel istismarını, 226. maddesi ise müstehcenliği suç olarak düzenlemekte; 5651 sayılı Kanun da çocukların cinsel istismarına ilişkin içeriklerin erişime engellenmesini öngörmektedir⁷. Ancak dijital ortamın sınır aşan yapısı, yargı yetkisi ve delil elde etme konularında ciddi pratik güçlükler doğurmaktadır. Bu sorunların çözümünde uluslararası adli iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi ve elektronik delillere ilişkin usul hukukunun güncellenmesi belirleyici bir işlev üstlenecektir.

4 Dijital oyunların olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirilmelidir.

5 Erişim engelleme ve ceza hükümleri koruma mekanizmalarının temel unsurlarındandır.

6 Uluslararası düzenlemeler çocukların çevrimiçi istismara karşı korunmasını amaçlamaktadır.

7 Çocukların kişisel verileri özel koruma gerektiren hassas bilgiler arasında yer alır.

III. DİJİTAL OYUNLAR VE ÇOCUKLARA ETKİLERİ

Dijital oyunlar, günümüzde çocukların boş zamanlarını değerlendirdiği en yaygın mecralardan birini oluşturmaktadır. Bu oyunlar; yaratıcılık, problem çözme ve sosyalleşme gibi olumlu katkılar sunabilmekle birlikte şiddet içerikli materyallere erişim, oyun bağımlılığı ve mikro ödeme sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilen harcamalar açısından ciddi kaygılara da yol açmaktadır⁸.

Hukuki boyutuyla değerlendirildiğinde, içerik derecelendirme sistemlerinin (PEGI) zorunlu hale getirilmesi ve ebeveyn denetim araçlarının yasal güvence altına alınması önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra “*loot box*” (kör kutu) mekanizması gibi tesadüfi ödül sistemlerinin kumar bağlamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesi, hâlen tartışmalı olmakla birlikte çocuk hakları perspektifinden acil bir yanıt gerektirmektedir. Nitekim bazı Avrupa ülkeleri bu tür mekanizmaları zaten yasaklamış durumdadır.

IV. KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI VE ÇOCUKLAR

Çocuklar, dijital ortamda en savunmasız veri özneleri arasında yer almaktadır. Sosyal medya platformları, mobil uygulamalar ve çevrimiçi oyunlar aracılığıyla toplanan kişisel veriler; hedefli reklam, profillemeye ve üçüncü taraflarla paylaşım gibi amaçlarla kullanılmaktadır⁹.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu çerçevesinde çocuklara ait verilerin işlenmesi için velinin açık rızası aranmaktadır; ancak bu onay mekanizması pratikte yetersiz kalmaktadır. Avrupa Birliği’nin GDPR düzenlemesi ile Birleşik Krallık’ın Çocuk Veri Koruma Yasası (Age Appropriate Design Code), çocuklara yönelik veri koruma tedbirlerini sistematik biçimde güçlendiren örnekler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’nin de çocuğa özgü veri koruma standartlarını bu alanda bağımsız bir yasal düzenlemeyle ya da mevcut kanuna eklenecek özel hükümlerle belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

8 Sosyal medya kaynaklı riskler çocukların güvenliği açısından dikkatle değerlendirilmelidir.

9 İlgili mevzuat çocukların dijital ortamdaki haklarının korunmasına yönelik hükümler içermektedir.

SONUÇ

Dijital dünya, çocuklar için eşsiz fırsatlar sunarken eş zamanlı olarak hukuki açıdan yeni ve karmaşık tehditler de doğurmaktadır. Sosyal medya güvenliği, çevrimiçi istismar, dijital oyunlar ve kişisel veri koruma başlıkları; birbirinden bağımsız sorunlar olarak değil, çocuk haklarının dijital boyutunu bütünüyle şekillendiren birbiriyle bağlantılı meseleler olarak ele alınmalıdır.

Bu çerçevede öncelikli olarak şu adımların atılması gerekmektedir: çocuklara yönelik dijital platform yükümlülüklerinin özel bir yasal düzenlemeyle belirlenmesi, dijital okuryazarlık eğitiminin müfredatta zorunlu hale getirilmesi ve uluslararası hukuki iş birliği mekanizmalarının etkin kılınması. Çocuk hakları merkezli bir dijital hukuk anlayışının hayata geçirilmesi hem mevcut sorunların çözümü hem de gelecekte ortaya çıkacak risklere karşı proaktif bir güvence sağlanması bakımından kaçınılmazdır.

23 Nisan

Ulusal Egemenlik
ve
Çocuk Bayramı'nda

çocuklara
ithafen

**Çocuk Haklarının
Güncel Sorunları**

Dijital Dünyada
Çocuk Hakları Paneli

23 Nisan Perşembe

14.00-18.00

İstanbul Barosu
Av. Orhan Adli Apaydın
Konferans Salonu

İstiklal Caddesi Orhan Adli Apaydın Sokak No:2 Beyoğlu-İstanbul

Katılım Belgesi verilecektir.

İstanbul
Bilgi Üniversitesi

14.00

AÇILIŞ KONUŞMALARI

- Prof. Dr. Adem Sözüer
İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Av. Prof. Dr. İbrahim Ö. Kaboğlu
İstanbul Barosu Başkanı

I. OTURUM 14.30 - 15.30

DİJİTAL ENERJİ, DİJİTAL OKURYAZARLIK ve ÇOCUK

- Oturum Başkanı
Prof. Dr. Adem Sözüer
İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Genel Yorum 25 Kapsamında Dijital Dünyada Hak ve Özgürlükler
Av. Ayşenur Demirelale
İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi
- Çocuğun İyi Hali Bağlamında Dijital Okur - Yazarlık
Prof. Dr. Pınar Uyan Samerci
İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Bilgisayar Ekranı mı, Sahne mi?
Dijitalleşme Çağında Çocukların Sanata Erişimi
ve İdarenin Yükümlülükleri
Dr. Ayşegül Kula
İstanbul Bilgi Üniversitesi

ARA 15.30 - 15.45

II. OTURUM 15.45 - 16.45

YAPAY ZEKÂ, KİŞİSEL VERİLER ve ÇOCUK MAHREMİYETİ

- Oturum Başkanı
Av. Ezgi Sivrikaya
İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Üyesi
- Çocukların Kişisel Verilerinin Konusunda
Uluslararası Yaklaşımlar
Selin Sangül
Kişisel Verileri Koruma Kurumu
- Yapay Zekâ Çağında Çocuk Mahremiyeti
Prof. Dr. Eylem Aksoy Retomaz
Gelişimsel Çocuk Hastalıkları
- Ebeveynlerin Çocukların Kişisel Verilerini Paylaşması
Dr. Öğr. Üyesi Doğan Kara
Gelişimsel Çocuk Hastalıkları
- Koruma mı Kısıtlama mı?
Sosyal Medya Sözleşmelerinde Yaşlı Dayalı
Ehliyet Sınırlamalarının Değerlendirilmesi
Dr. İsmail Dede
Klinik Psikyatri

ARA 16.45 - 17.00

III. OTURUM 17.00 - 18.00

OYUN BAĞIMLILIĞI ve ADLİ BİLİŞİM

- Oturum Başkanı
Av. Kardeşen Ateşçi
İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanı
- Oyun Hakkından Oyun Bağımlılığına
Çocuğun Üstün Yaran, Dijital Güvenlik ve Psikososyal Sağlık
Dr. Sireyya Kıpçıkçıoğlu
Klinik Psikyatri
- Oyun bağımlılığı ve Siber Stalking
Dr. Mualla Buket Soyğüt
İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Dijital oyunlarda Suç Olgusu ve Adli Bilişim
Mustafa Sansar
Adli Bilim Uzmanı/Sosyal Bilimci